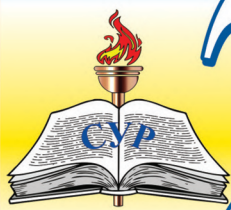

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXV рік видання. № 379, січень, 2026

*І ружому навчається,
Щ свого не цурається...*

М. Шибанко

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *XXXIII Міжнародний фестиваль колядок, зимових звичаїв та обрядів українців*
- ❖ *Денис Онищук в історії української літератури Румунії*
- ❖ *«Запорука піднесення рідного слова – у конкретній діяльності...»*
- ❖ *In memoriam: Степан Ткачук – між словом і громадою*
- ❖ *Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики (17)*
- ❖ *Сучасна українська драматургія – Микола Бурмек-Дюрі –*
- ❖ *«Амадока » Софії Андрухович: українська пам'ять оживає румунською мовою*
- ❖ *Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (CXVI)*
- ❖ *Прометей Срібної Землі*
- ❖ *На допомогу вчителю: Типові граматичні помилки в усному мовленні учнів і шляхи їх виправлення*
- ❖ *Чарівний рушник*
- ❖ *Вовк гуцульського краю (Уривок з повісті)*
- ❖ *Весілля*
- ❖ *Духовні джерела. Святий Першомученик Степан*

XXXIII Міжнародний фестиваль колядок, зимових звичаїв та обрядів українців

Міжнародний фестиваль колядок, зимових звичаїв та обрядів українців – один із найважливіших і найрепрезентативніших культурних заходів, організованих Марамурською філією Союзу українців Румунії в місті Сігету Мармаціей. Як один із найдавніших традиційних заходів він давно став справжнім символом ідентичності української громади Марамурешу, всієї Румунії та українців за її межами. Цьогоріч його XXXIII випуск розпочався в атмосфері глибокого духовного піднесення. В українській греко-католицькій церкві Сігету Мармаціей відбулося богослужіння, яке звершив вікарій Василь Колопельник у співслужінні собору священників.

Після духовної частини містом пройшла хода художніх колективів і груп колядників – справжнє свято народного вбрання, давніх традицій і спільнотного духу, яке подарувало мешканцям і гостям міста можливість побачити красу автентичних костюмів і багатство зимових звичаїв.

Під час офіційного відкриття голова СУР Микола-Мирослав Петрецький наголосив, що *Міжнародний фестиваль колядок, зимових звичаїв та обрядів українців* є одним із ключових культурних проєктів, які щороку реалізує Союз українців Румунії, об'єднуючи не лише українців Румунії, а й українців з України. Так само, як свято Різдва Христового єднає родину, цей фестиваль згуртовує велику українську родину, зміцнюючи зв'язки між громадами та між українцями з різних країн, – заявив голова СУР.

Окремо він підкреслив важливість передавання традицій, культури та мови молодим поколінням, зазначивши, що численна присутність дітей і молоді на сцені є найкращим доказом тяглості української ідентичності. Голова СУР висловив подяку румунській державі за послідовний захист прав національних меншин, що робить можливим проведення таких масштабних культурних заходів, та наголосив, що XXXIII випуск фестивалю підтверджує правильність кроків, здійснюваних упродовж років задля єдності та згуртованості української спільноти в Румунії.

У цьому ж контексті Микола-Мирослав Петрецький подякував інституційним партнерам з Румунії та України за постійну підтримку української громади, особливо в нинішній складний для українського народу період. Він наголосив на значенні солідарності та єдності, висловивши надію на майбутнє миру, справедливості та стабільності.

У заході взяли участь високопосадові представники Сенату Румунії, Палати депутатів, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти, Міністерства

економіки, цифровізації, підприємництва і туризму, а також Посольства Румунії в Україні. Серед присутніх були також представники Префектури Марамурського повіту, Марамурської повітової ради, Повітового шкільного інспекторату, місцевої адміністрації, релігійних конфесій та освітнього середовища.

З нагоди 35-річчя від дня заснування Союзу українців Румунії в межах фестивалю Микола-Мирослав Петрецький вручив пам'ятні плакети та дипломи подяки інституційним партнерам і співробітникам, які впродовж багатьох років послідовно підтримували діяльність Союзу та сприяли збереженню ідентичності, мови й традицій українців Румунії. Ці відзнаки стали щирим виявом вдячності за відкритість, партнерство та сталу підтримку української спільноти.

Концертна програма розпочалася особливим моментом – виступом групи Марамурської філії Союзу українців Румунії, до складу якої увійшли голови місцевих організацій, члени комітету, радники та працівники. Далі на сцені виступили понад 30 ансамблів і груп колядників з усіх регіонів Румунії, де проживають українці, а також з України, що ще раз підкреслило міжнародний статус фестивалю.

Упродовж дня учасники та гості фестивалю мали змогу відвідати стенди з традиційною українською кухнею, підготовлені громадами-учасницями, що надало заходу живого й автентичного характеру, в якому кулінарні традиції органічно поєдналися з музикою, танцями та колядками.

Міжнародний фестиваль колядок, зимових звичаїв та обрядів українців і надалі залишається символом тяглості, єдності та поваги до ідентичних цінностей, живим доказом того, що традиції можна зберігати, розвивати й передавати з покоління в покоління з гідністю.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ДЕНИС ОНИЩУК В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ

(До 125-річчя від дня народження письменника)

Денис Онищук належить до тих постатей української культури ХХ століття, чия творча біографія нерозривно пов'язана з драматичними подіями національної історії. Він формувався і зростав як письменник у добу, коли українське життя було понівечене війнами, поразкою державницьких змагань, новими політичними кордонами та вимушеним існуванням поза рідним краєм. Саме тому його творчу спадщину доцільно розглядати і як комплекс багатожанрових літературних текстів, і водночас як цілісну форму історичного досвіду, осмислено-го й зафіксованого словом.

Для Дениса Онищука літературна творчість послужила способом допомоги українській спільноті в умовах бездержавності, політичного тиску та постійної загрози витіснення української мови, історичної пам'яті й культурної традиції з публічного та духовного простору. Його художній доробок мислиться як відповідь на виклики епохи, як зусилля втримати історичну тяглість, моральні орієнтири й внутрішню цілісність людини там, де зовнішні обставини цю цілісність системно руйнували.

Життєвий шлях Дениса Онищука – це водночас типова й унікальна доля українського інтелігента першої половини ХХ століття. Участь у визвольних змаганнях, досвід і пам'ять війни, крах українського державного проєкту, життя в умовах іншої держави – всі ці чинники визначили його біографію й стали внутрішнім джерелом самотньої творчості. Саме вони зумовили особливий тип світогляду, для якого характерні загострене історичне чуття, постійна увага до межі між свободою і неволею, напружене зіставлення «свого» і «чужого», а також глибоке усвідомлення відповідальності слова перед історією й спільнотою. Тому в творчості Дениса Онищука немає розриву між прожитим і написаним: у різних жанрових формах – прозових, поетичних, гумористичних, мемуарних, публіцистичних – зафіксовано єдину сутність особисто пережитого й осмисленого історичного досвіду.

Денис Онищук народився 20 січня 1901 р. в багатодітній дяківській родині села Дорошівці (тепер

Чернівецького району Чернівецької області). Його дитячі роки минули в селі Кліводин, де батько отримав нове місце роботи. Тут Денис закінчив початкову школу, а відтак став учнем Кіцманської гімназії. З дозволу австро-угорської адміністрації викладання у цих навчальних закладах велося українською мовою. Учителі старалися дати своїм вихованцям міцні знання й прищепити їм почуття національної гідності, навчити глибокої поваги до культури рідного народу.

Саме з їхньої ініціативи у вестибюлі гімназії на громадські кошти було встановлено погруддя Тараса Шевченка роботи скульптора Михайла Гаврилка. Під час Першої світової війни той бюст по-варварськи понівечили російські солдати, що викликало обурення і в учителів, і в учнів. Серед улюбленців гімназистів був директор Агенор Артимович, згодом – визначний учений-філолог, міністр освіти та віросповідань в уряді ЗУНР.

Середовище, в якому виростав і формувався Д. Онищук (а в цьому особливе значення мав педагог і письменник Іван Бажанський), виховало його чутливим до історичної долі свого народу, сповненим палкого прагнення постояти за національні ідеали.

Саме це спонукало рішучого юнака включитися в діяльність українських патріотичних сил. 3 листопада 1918 р. він голосував на Буковинському народному вічі за приєднання Північної Буковини до загальноукраїнської держави.

За два місяці до свого вісімнадцятиліття Денис влився в ряди Українських Січових Стрільців, а відтак став воїном Української Галицької Армії, в лавах якої пройшов від Львова до Херсонщини й Одещини. Улітку 1920 р. повернувся додому, нелегально перейшовши державний кордон, за що був заарештований владою королівської Румунії та відправлений на кількатижневе ув'язнення.

Опинившись на волі, Денис Онищук відновив навчання в гімназії. Улітку 1922 року отримав атестат зрілості та вступив на математичний факультет Чернівецького університету. Але наступного, 1923-го, року став студентом іншого навчального закладу – Бухарестського фізкультурного інституту, по закін-

Денис Онищук. 1936 р.

ченні якого з 1927 року вчителював у ліцеях різних міст: Фальтичен, Бельц, Романа й Хотина. Втім, на вимогу міністерства освіти змушений був переїхати подальше від окраїн Румунської держави. У 1938 р. знову опинився в Романі, де пропрацював до 1951 р. Завершальний період його педагогічної діяльності припав на місто Сігет (1951 – 1963 рр.). У серпні 1966 р. оселився в Гура Гуморулуй – рідному місті Ольги Кобилянської, де прожив до останнього свого дня – 9 травня 1975 р.

З юних літ Денис Онищук активно долучався до культурно-просвітницького життя української громади, що підтверджує збережений до наших днів документ – посвідчення, в якому зазначено: «Драматична секція товариства «Буковинський Кобзар». Легітимація для п. Дениса Онищука, члена вище названої секції. Чернівці, дня 1.Х.1922» (з архіву Яреми Онищука). Саме тут, за сприяння відомого актора й режисера Сидора Терлецького, він отримав перший сценічний досвід, виступаючи разом із такими знайомими акторами, як Іван Дудич та Іван Дутка.

Паралельно Денис Онищук працював у студентському товаристві «Січ», у складі українського товариства «Буковинський Кобзар», українського культурно-спортивного товариства «Буковина» в Бухаресті, активно популяризував український фольклор Румунії. Проте, попри широку громадську зайнятість, центральним для нього залишалося Слово як простір літературного самовираження і форма національного служіння.

У міжвоєнний період Денис Онищук провадив активну літературну діяльність, а також виконував відповідальні культурно-просвітні завдання. Внаслідок багаторічної послідовної письменницької, педагогічної й організаційної праці сформувався його високий авторитет у середовищі української національної меншини, яка дедалі більше потребувала внутрішньої консолідації та моральних орієнтирів. З цього погляду показовою видається постановка Українського культурно-спортивного товариства «Буковина» в Бухаресті, яке в грудні 1932 року надало Денисові Онищуку почесне

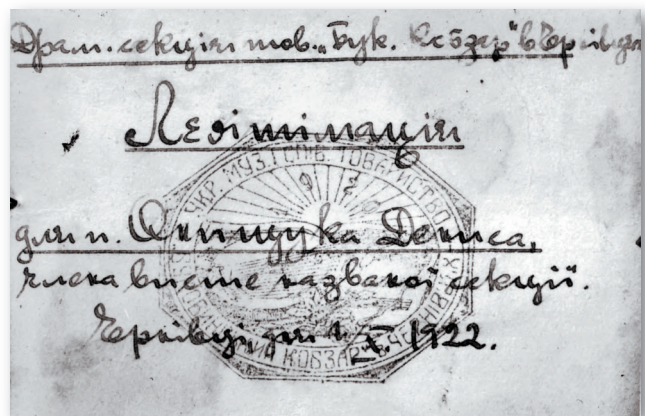
Родина Онищуків. Жовтень 1914 р.

звання «Батька» цього об'єднання. У листі за підписом його голови наголошувалося: «На цей титул Ви собі заслужили вповні своєю працею на літературному полі та совісним сповненням всіх обов'язків супроти товариства» (з архіву Яреми Онищука). Це надзвичайно промовисте формулювання підкреслює важливість літературного доробку та громадсько-культурної праці письменника.

Невдовзі культурно-просвітна секція товариства «Буковина» звернулася до Дениса Онищука з проханням долучитися до підтримки гумористичного часопису «Гей Руп!», перший випуск якого в художньому плані виявився надто слабким і не повністю відповідав очікуванням читацького загалу. У зверненні від 25 січня 1935 року прямо висловлювалася особлива роль письменника в розвитку української сміхової культури: «...Ваше перо виказалося знаменито в гумористичних речах. Одна Ваша допись поставить „Гей Руп!“ на ноги» (Лист зберігається в архіві Яреми Онищука). Цей документ цінний і як біографічна деталь, і, що особливо важливо, як свідчення того, що гумор у творчості Дениса Онищука сприймався сучасниками як серйозний культурний ресурс і засіб підтримки національного духу, внутрішньої свободи та самоіронії в умовах політичної та мовної маргіналізації.

Відгукнувшись на прохання товариства, Денис Онищук опублікував у журналі «Гей Руп!» кілька своїх творів, підтвердивши репутацію автора, здатного реально впливати на життєздатність українського культурного простору в еміграційному середовищі.

Отже, міжвоєнна громадська діяльність Дениса Онищука органічно доповнює його літературний портрет, у якому він постає як письменник-інституція – особистість, чие слово мало велике значення і для періодичних видань, і для практики культурної самоорганізації українців Румунії.

Театральне посвідчення Дениса Онищука

(Продовження на 6 с.)

ДЕНИС ОНИЩУК В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ РУМУНІЇ

(Продовження з 5 с.)

Потяг до літературної праці Денис Оніщук виявив ще в шкільні роки. Захоплення українською класикою, передовсім поезією Тараса Шевченка та співомовками Степана Руданського, поступово сформувало в ньому стійке прагнення творити власне художнє слово. Уже третьокласником він написав два невеликі оповідання, першим слухачем і критиком яких була мама.

Образ матері посідає в цій ранній історії творчого становлення особливе місце. Чутлива до всього прекрасного, бо й сама мала виразний мистецький хист, вона розписувала килимові візерунки, а згодом створила й велику поему, присвячену синові Зиновієві, коли той потрапив у російський полон. Безперечно, саме мама підтримала перші літературні спроби Дениса, інтуїтивно відчуючи в них не стільки дитячу забаву, як можливу життєву дорогу здібної дитини – дорогу, що, як тоді здавалося, мала би дати й шанс на гідне буття.

Другою творчою спробою Дениса Оніщука, уже поетичною, став вірш «Сон на бойовищі», написаний під впливом подій 1917 року. Те, що відбувалося в далекому Петрограді, пробудило в багатьох надію на суспільне оновлення й утвердження гідних людини прав. Цей революційний імпульс не оминув і мрійливого юнака: в його вірші відбилися наївні, але щирі сподівання «побачить щастя на землі». Водночас уже тут з'являється мотив гіркої прозріння, зумовлений зіткненням ідеалів із реальністю: *«Весь світ – одна лише тюрма / З панями і катями!»*. Цей контраст між очікуванням і дійсністю згодом стане одним із наскрізних у його творчості.

Навчаючись у восьмому класі Чернівецької гімназії, Денис Оніщук за підтримки товаришів прилучився до видання рукописної газети «Блискавка». Її наповнювали переважно художні тексти – поезії, короткі новели й оповідання. В одному з програмних віршів редактора, вміщеному на сторінках часопису, в символічній формі прозвучало звернення до блискавки – світлого спалаху в темряві, що має вказувати правильний напрям життєвого шляху. Цей образ органічно поєднувався з постійним мотто всіх трьох випусків газети: *«З'являється лише в хмарний день»*.

Завдяки Ользі Бажанській, двоюрідній сестрі Дениса Оніщука, дочці знаного на Буковині педагога й письменника, а також Лідії Бурачинській – майбутній журналістці й головній редакторці газети «Нова хата» (1930–1939), та ін., «Блискавка» охоче читалася гімназистами і знову поверталася до своїх видавців. Тож рукописний часопис мав коло постійних читачів і зрештою – однодумців і прихильників. Передусім же «Блискавка» виконувала важливу культурну функцію:

вона була справжнім світлим спалахом українського слова в чужомовному оточенні, першим усвідомленим кроком Дениса Оніщука до літератури як форми національної присутності й духовного спротиву.

Перші друковані твори Дениса Оніщука з'явилися на початку 1920-х років у гумористичній газеті «Щипавка», що виходила в Чернівцях у 1921–1922 роках коштом студента Аркадія Данилевича. Сам факт дебюту в гумористичному виданні виглядає надзвичайно показовим: сміхова культура в тогочасному українському середовищі виконувала здебільшого розважальну функцію, а відтак почала набирати чітко артикульованого соціально-критичного й національно-захисного спрямування.

На сторінках «Щипавки», як і інших періодичних видань, початкуючий автор виступав під різними псевдонімами – Гаврило Говорилевич, Гав-рило, Панас Куценко, Стецько та ін., – що було типовою практикою міжвоєнної доби й водночас виявом внутрішнього жанрового багатоголосся письменника. Тут він опублікував низку сатирично-гумористичних віршів («Зрадливе звірятко», «Іде один галичан...», «Дотепи», «Відповів» та ін.), жанрово близьких до співомовок у традиції Степана Руданського. Ці тексти вирізняються лаконізмом, чіткою фабульною побудовою, несподіваним і дотепним фіналом, а також яскраво вираженим пафосом сміхової культури, спрямованої проти соціальної зверхності й псевдавторитетів. Показова одна з таких співомовок:

*Сидить студент на лавочці,
Часопись читає,
Аж тут офіцер з собачкою
Його проминає.*

*Саме тоді, як на лихо,
Часопись упала;
Підійшла туди собачка
Та й нюхати стала.*

*Офіцер хотів з студента
Троха глузувати:
«Читай, будеш і ти студентом,
Як будеш читати».*

*«Еге, читай, – відповів той
Студентським манером, –
Бо як не будеш читати,
Будеш офіцером».*

Сміх тут не нейтральний: він має виразний антиієрархічний і антиавторитарний характер, що особливо промовисто звучить у контексті післявоєнного зламу суспільних цінностей.

У 1920–1930-х роках Денис Онищук активно співпрацював із низкою українських періодичних видань Чернівців («Рідний край», «Будяк», «Самостійна думка», «Час», «Рада», «Українська ластівка», «Чортополох») та Бухареста («Гей Руп!»). На сторінках цих часописів з'являлися гумористичні вірші, фейлетони, ліричні поезії, а також фрагменти прози. Попри жанрову розмаїтість, змістова домінанта цих публікацій була чітко окресленою. Центральним для автора залишалося питання української державності – її втрати, можливості відновлення й історичної перспективи. З особливою емоційною напругою ця віра зазвучала у вірші «Позір, на чати!», де поет пророкує визволення України:

...Час цей близько,
Впадуть з брязкотом кайдани
І в гримікй всесвітній славі
Вільна Україна встане!

Цей оптимістичний пафос, однак, не є одномірним. Поразка українсько-польської війни й крах сподівань на швидке відновлення державності породжують у поезії Дениса Онищука мотив розчарування і трагічного прозріння, що надає його ліриці експресіоністичного напруження.

Особливо показовим у цьому контексті виглядає переосмислення традиційного для української поезії образу весни. Якщо зазвичай ця пора року асоціюється з оновленням і життєствердженням, то в ліриці Дениса Онищука вона набуває драматичного, а подекуди й заперечного звучання. Ліричний герой, ототожнюваний з автором, не приймає весни як радості, бо саме навесні були зруйновані його державницькі ілюзії. Це гранично виразно артикульовано у вірші «Другові»:

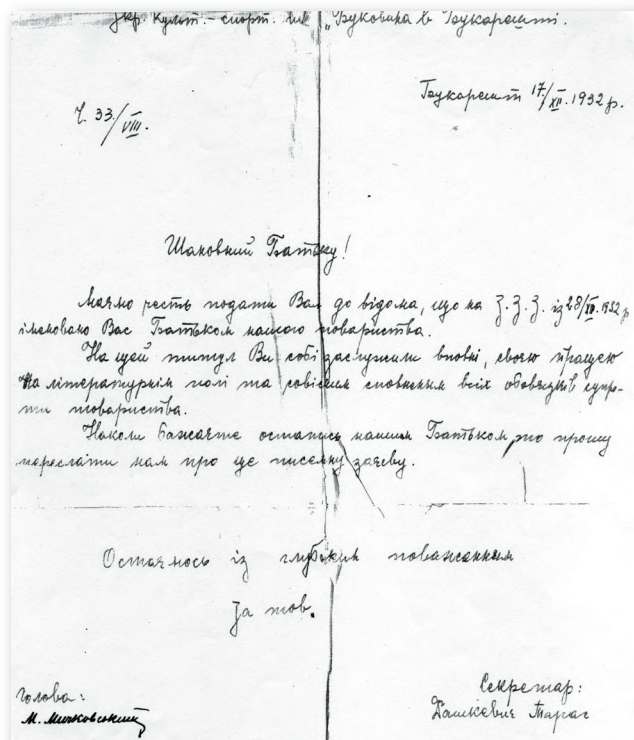
...Бо й я щасливий був колись весною,
І в мене запал був тоді,
Як за Вкраїну йшов до бою...
Ах, чом це було навесні?!

...То чи ж люба мені тепер весна?..
Ах ні, не мож любить весну!
Вона ж Україні дала
Нові страждання і тюрму!

Водночас у вірші «Якої хочу я весни» поет розкриває інший, глибинний вимір цього образу – весни як символу справжнього, ще не здійсненого визволення:

Бо прагну я весни-обнови,
Котру разом стрічали б ми
У братній щирості-любви
Вже не рабами, а людьми!

Тож образ весни в ранній поезії Дениса Онищука постає як політичний і екзистенційний символ, у якому зіштовхуються надія й історична травма.

Звернення до Дениса Онищука від товариства Буковина в Бухаресті

Окреме місце в поетичному доробку письменника 1930-х років посідає вірш «Воскресний день», присвячений трагедії Голодомору 1932–1933 років в Україні. Твір побудований на різкому контрасті між сакральною символікою Христового Воскресіння і картинами національної катастрофи: «у крові весь народ», «порожній Божий храм», «заніміли дзвони». Водночас у підтексті поезії закладено мотив історичної відплати й воскресіння народу:

Та прийде час, терпець урвесь,
Народ тоді повстане весь
Від Сяну аж до Дону!
...Народові вільному!

Цей пророчий тон засвідчує, що поетичне слово для Дениса Онищука було формою переживання трагедії й актом морального спротиву, віри в історичну справедливість.

Окрім громадянської лірики, у 1930-х роках Денис Онищук звертався до інтимних тем, писав вірші про кохання, поезії для дітей, що свідчить про широту його творчого діапазону. Проте й у цих текстах відчутна спільна світоглядна основа – прагнення утвердити людську гідність, моральну чистоту й національну самосвідомість.

Отже, ранній поетичний доробок Дениса Онищука формує цілісну художню систему, у якій гумор, громадянська патетика й трагічне осмислення історії взаємодіють, закладаючи підвалини його подальшої літературної еволюції.

(Далі буде)

Ірина Люба ГОРВАТ, Микола ВЕГЕШ

«ЗАПОРУКА ПІДНЕСЕННЯ РІДНОГО СЛОВА – У КОНКРЕТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ...»

(До ювілею Анастасії Вегеш)

Анастасія Вегеш народилася 1 січня 1961 року в с. Жовчів (за радянських часів – Калинівка) Рогатинського району Івано-Франківської області в родині Ганни та Івана Бурків. Славетна Рогатинська земля дала світу не тільки знамениту Роксолану, але й сотні визначних українців, якими гордиться наш народ. До Жовчева й Рогатина любив приїздити автор «Мазепи» Богдан Лепкий, який будучи ще й художником, розписував тут місцеві церкви (до речі, музей Лепкого в Жовчеві знаходиться неподалік від родинного гнізда Анастасії). А яка родина на Рогатинщині не потерпіла від радянського терору? Хто тут не співпрацював з українським підпіллям і УПА? Родина Анастасії теж не стояла осторонь: рідний брат батька Микола, упівець, теж пропав безвісти в часи Другої світової війни. Хіба все це не могло не зробити свій вплив на формування світогляду майбутнього науковця?

Її шлях до здобуття освіти та обрання майбутньої професії нічим не відрізнявся від тисяч їй подібних. Після закінчення місцевої середньої школи Анастасія поступила на філологічний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. Василя Стефаника (тепер – Карпатський університет імені Василя Стефаника), який успішно закінчила у 1983 році. Працювала вчителем в Чернівецькій області (1983–1984), згодом – у Синевирській середній школі Міжгірського району Закарпатської області (1984–1994). З вересня 2005 року – викладач, а згодом – доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету.

У 2010 р. в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника захистила кандидатську дисертацію на тему «Традиції та новаторство української літературно-художньої антропонімії посттоталітарної доби» (науковий керівник – доктор філологічних наук, професор Любомир Белей). Офіційними опонентами виступили відомі українські вчені член-кореспондент НАН України Василь Німчук і кандидат філологічних наук, доцент Мирослав Га-

борак. На наукову новизну дисертаційного дослідження А. Вегеш звернув увагу Василь Німчук, на глибоке переконання якого «теорія цієї галузі назво- знавства потребує розвитку, але наявних студій із просопоніміки, в основному присвячених вивченню її

в конкретних творах або у творчості певних письменників, для цього недостатньо. Назріла проблема в дослідженнях української просопонімії на окреслених хронологічних зрізах і в художніх творах письменників різних літературних напрямків. З огляду на це дисертація А. І. Вегеш «Традиції та новаторство української літературно-художньої антропонімії посттоталітарної доби» є дуже актуальною. Об'єкт студій вибраний удало, адже в дорадянський час, у нових суспільно-історичних умовах творять письменники попередньої епохи і працюють майстри слова нового поко-

ління». Видатний український мовознавець констатував: «Ознайомившись із дисертацією А. І. Вегеш, ми переконалися, що її авторка – добре підготований до наукової праці, сумлінний і відповідальний фахівець, який уміє вибирати актуальний об'єкт вивчення, розв'язувати складні наукові проблеми, робити відповідні узагальнення й висновки. Наші критичні зауваження торкаються лише дуже часткових питань в її скрупульозній праці, яка заслуговує найвищої оцінки».

У своїх спогадах про Василя Німчука Анастасія Вегеш так описала співпрацю з видатним науковцем під час роботи над кандидатською дисертацією: «Ми зустрічалися на багатьох ономастичних конференціях. Та найпліднішою наша співпраця була тоді, коли я писала кандидатську дисертацію, а Василь Васильович люб'язно погодився опонувати її. Цікаво, що пишучи відгук на мою дисертацію, професор не тільки вказував на недоліки чи хвалив – він вносив нове в ономастику. Так, наприклад, на позначення антропоніма в художньому творі професор створив однослівний термін – просопонім (з гр. «дійова особа» + «ім'я власне»). Власне ім'я в різних ономастичних школах називають по-різному:

літературний антропонім, поетонім, літературно-художній антропонім. До переліку варто залучити й термін Василя Васильовича». У спогадах Анастасії Вегеш Василь Німчук назавжди залишився людиною, «що випромінювала світло», людиною, оповитою «ореолом добра, простоти, мудрості, надзвичайної скромності. Він поєднав у собі найкращі людські риси. Дякую Богові, що дав мені змогу доторкнутися до світу Науковця. Василь Васильович назавжди залишиться в моїй пам'яті професіоналом, доброзичливим і толерантним Ученим та Вчителем».

На актуальність і наукову новизну дисертаційного дослідження Анастасії Вегеш звернув увагу й Мирослав Габора. Він, зокрема, відзначав: «Незважаючи на те, що ономастичні студії в Україні мають міцні традиції і значні здобутки, реалізовані у вигляді словників, монографій, дисертацій, статей, матеріалів конференцій і симпозіумів, нерозробленого, нерозв'язаного в цій ділянці мовознавства ще дуже багато. Зокрема, у нас майже не зроблено у вивченні власних назв у актах мовлення, у різноманітних текстах, у тому числі в текстах художньої літератури. Цим і відзначається актуальність дослідження А. І. Вегеш. Вона зростає ще й тому, що дисертація присвячена аналізу української літературно-художньої антропонімії певного історичного періоду, зокрема посттоталітарного, своєрідного як за історичними та соціально-економічними умовами, так і за світосприйняттям, шляхами реалізації творчих задумів письменників, багатством використовуваних ними мовно-виражальних засобів». Мирослав Габора слушно зауважив, що «достовірність проведеного дослідження засвідчує надійний фактичний матеріал, репрезентований великою кількістю мовних одиниць та весь комплекс наукових прийомів і методів його аналізу».

У 2012 р. під однойменною назвою побачила світ її монографія. У ній Анастасія Вегеш уперше ввела до наукового обігу значний фактичний матеріал, провела розгорнутий комплексний аналіз літературно-художньої антропонімії прозових творів сучасних українських письменників посттоталітарної доби (Юрій Мушкетик, Павло Загребельний, Роман Іванчук, Юрій Андрухович, Марина Гримич, Марія Матіос, Любо Дереш, Ірен Роздобудько, Сергій Жадан та ін.), ономастичний світ яких дотепер зовсім не вивчався або вивчався лише принагідно чи фрагментарно. Дослідниця здійснила успішну спробу з'ясувати головні та побічні тенденції розвитку українського літературно-художнього антропонімікону посттоталітарної доби, проаналізувала функційне та конотативне наванта-

ження власних назв героїв, з'ясувала, що ономастична лексика досліджуваних літературних текстів виступає вагомим художньо-виражальним засобом та є виразним маркером індивідуальності стилю письменника.

У 2023 році побачила світ книга Анастасії Вегеш «Українська літературно-художня ономастика», до якої увійшли наукові праці дослідниці, опубліковані в різноманітних наукових журналах і збірниках вже після захисту нею кандидатської дисертації. Читачі мали можливість ознайомитися з літературно-художньою антропонімією у творчості президента Карпатської України, видатного закарпатського педагога і талановитого письменника Августина Волошина, визнаних класиків української літератури Павла Загребельного та Івана Чендея. Об'єктами її досліджень стали назви літературних героїв із романів самобутніх сучасних письменників Олександра Ірванця, Василя Кожелянка, Олеся Ульяненка, Тетяни Ліхтей, Сергія Жадана, Василя Шкляра, Мирослава Дочинця, Володимира Лиса, Андрія Кокотюхи, Марини Гримич, Ірен Роздобудько, Сергія Дзюби, Арсенія Кірсанова, Михайла Гафії Трайсти.

Не можемо обминути увагою три книги антологій, співавтором яких була Анастасія Вегеш – «Князь Української Церкви. Митрополит Андрей Шептицький: сторінки життя і діяльності» (Ужгород, 2024), «Августин Волошин – президент Карпатської України. Антологія» (Ужгород, 2025), «Великий митрополит. Андрей Шептицький в українському слові. Антологія» (Ужгород, 2025). Якщо до вищезазначених додати ще колективну монографію «Єпископ Діонісій Няраді на тлі культурно-історичних викликів міжвоєнного періоду: інтердисциплінарний погляд» (Краків, 2025), то вималюється досить багатопланова картина наукових пошуків Анастасії Вегеш в цивілізаційно-духовному ракурсі. Ще кілька десятиліть тому культурна спадщина Андрея Шептицького, Діонісія Няраді та Августина Волошина в тоталітарному СРСР була під заборонаю.

Анастасія Вегеш – автор понад 160 наукових та навчально-методичних праць, які публікувалися в різноманітних вітчизняних і зарубіжних журналах та наукових збірниках. Її статті постійно з'являються на сторінках філологічних наукових збірників і фахових видань Ужгородського національного університету – «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства», «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія», «StudiaSlovakistica», «Сучасні дослідження з іноземної філології», «Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації», «Закарпатські філологічні студії».

(Продовження на 10 с.)

«ЗАПОРУКА ПІДНЕСЕННЯ РІДНОГО СЛОВА – У КОНКРЕТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ...»

(Продовження з 9 с.)

Проте географія її наукових публікацій не обмежується винятково місцевими виданнями. Наукові розвідки Анастасії Вегеш друкувалися в престижних фахових журналах «Науковий вісник Чернівецького університету. Слов'янська філологія» (Чернівці), «Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Філологія» (Івано-Франківськ), «Актуальні проблеми філології та перекладознавства» (Хмельницький), «Записки з ономастики» (Одеса), «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство» (Тернопіль), «Лінгвістичні дослідження» (Харків), «Записки з українського мовознавства» (Одеса), «Вісник Львівського університету. Серія: Філологічна» (Львів), Наукові записки. Серія: Філологічні науки (Кропивницький). Статті Анастасії Вегеш, які межували з історичною крайовою проблематикою (а таких чимало), були опубліковані в наукових збірниках «Карпатська Україна – незалежна держава» (2019), «Карпатська Україна – етап українського державотворення: історія і сучасність» (2019), «Політичні перетворення в країнах Центральної та Східної Європи: історико-політичні, етнонаціональні, електоральні та державно-управлінські аспекти» (2021).

Заслужують на увагу її спогади про Василя Німчука «Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану...» та статті, написані у співавторстві з Оксаною Лавер, про життєвий шлях і науково-педагогічну діяльність Любомира Белея – «Любомир Омелянович Белей. 60-річчя від дня народження мовознавця, доктора філологічних наук, засновника Науково-дослідного інституту україністики імені Михайла Мольнара при Ужгородському національному університеті (1962–2018)», «Українська нація і заповіт професора. До 60-річчя від дня народження українського мовознавця, доктора філологічних наук Любомира Белея», «Видатний учений із серцем публіциста» (2021–2022).

У передмові до бібліографічного покажчика відомого українського мовознавця Анастасія Вегеш і Оксана Лавер акцентували на своєрідності та різноплановості творчих пошуків професора Любомира Белея – науковця, педагога, щирого патріота рідної держави й самовідданого оборонця нашої матірньої мови: «З поміж інших він вирізнявся не тільки глибокими знаннями та ерудицією, але й активною громадянською позицією. Це був видатний учений із серцем публіциста. Чи не єдиний в Ужгородському університеті, який постійно друкувався в поважних

загальнонаціональних часописах «Український тиждень», «Дзеркало тижня», видавав книжки у відомих видавництвах «Темпора», «Фоліо». Заснував при Ужгородському національному університеті Науково-дослідний інститут україністики імені Михайла Мольнара, у якому проводилися гуманітарні дослідження і видавалися унікальні праці із призабутої спадщини... Любомир Омелянович Белей залишиться в серцях студентів, колег, однодумців як глибокий інтелектуал-аналітик, людина з тонким чуттям слова і такту, Учитель, який не примушував учитися, а невимушено прищеплював велику любов до знань, до пошуків невідомого, до відродження забутого. На жаль, доля була невблаганною до мовознавця, і він пішов у засвіти в розквіті творчих сил. Але навіть те, що встиг зробити, уже стало цінним набутком у загальнонаціональній науковій скарбниці. Студії Л.О. Белея – це міцний і надійний фундамент для розбудови україністики і на Закарпатті, і в Україні, і в українській діаспорі».

Упродовж багатьох років Анастасія Вегеш редагує міжнародне наукове видання «Румунсько-українські відносини. Історія та сучасність» (Сату Марє–Клуж–Бухарест). Тематика її наукових публікацій на сторінках цього збірника також різнопланова – «Вплив румунізмів на творення літературно-художніх антропонімів у прозових творах українських письменників-постмодерністів» (2015), «Румунський слід у літературно-художньому ономастиконі романів Мирослава Дочинця» (2016), «Змістове навантаження літературно-художніх антропонімів малої прози українських письменників Румунії» (2018), «Народний гумор у літературно-художніх антропонімах сатиричних творів Михайла Трайсти» (2019), «Роль кольору як складника художнього стилю українських письменників Румунії» (2021), «Українські говори в літературно-художній антропонімії сучасних авторів» (2025). Статті Анастасії Вегеш про творчість Ю. Андруховича та М. Матіос опубліковані в румунському науковому збірнику «Satu Mare. Studii și Comunicări», а дослідження «Своєрідність літературно-художніх антропонімів з роману «Характерник» Василя Шкляра» (2020) та «Інформаційно-оцінна характеристика літературно-художніх антропонімів із роману «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко» (2025) надруковано у виданнях Клузького університету. Дослідниця також друкувалася в літературно-культурному журналі українських письменників Румунії «Наш голос».

Анастасія Вегеш спричинилася до видання двох унікальних наукових праць, які теж з'явилися в Румунії – «Відкриття погруддя Тараса Шевченка в Сату Марє» (2009) та фундаментального збірника документальних матеріалів «Слов'янські та румунські рукописи, які зберігаються в Бібліотеці Ужгородського національного університету. Каталог» (2012). В останній з них вперше найповніше зібрана культурно-просвітницька спадщина Арсенія Коцака, Михайла Брадача та Михайла Дудинського, що упродовж тривалого часу була майже недоступною для читачів.

Наукові розвідки А. Вегеш про роль літературно-художніх антропонімів у творах самобутніх українських письменників Василя Кожелянка, Мирослава Дочинця, Василя Шкляра та Володимира Лиса видрукували різноманітні словацькі та польські наукові видання – «Ukrainistika v Slovanskom kontexte na zaciatku noveho tisicrocia. Jazykovedny zbornik vedeckych studií venovany zivotnemu jubileu doc. PhDr. Zuzanu Hanudelovej» (Пряшів, 2009), «Bildung, Sozialarbeit, öffentliche Verwaltung und regionale Entwicklung. Verfahren der wissenschaftlich Arbeiten. Zbornik vedeckych príspevkov» (Краків, 2020), «Дукля» (Пряшів, 2021).

Широкомасштабна агресія Росії в Україну внесла кардинальні корективи в життя українців. Це стосується й Закарпаття, яке, як і багато інших західних регіонів країни, стало надійним захистом для тисяч українців з окупованих рашистами земель. Коли в Ужгородському національному університеті започаткували безкоштовний розмовний курс із української мови для тимчасово переміщених осіб, керівництво вишу запропонувало його прочитати Анастасії Вегеш. Відповідаючи на запитання журналістки Ганни Фельцан про виконану роботу, вона

поділилася деякими міркуваннями з цього приводу: «чимало українців позбавилися російського мовного впливу, але не варто забувати, що для багатьох із них російська мова є рідною (принаймні у двох-трьох поколіннях), тому буде трохи складний процес переходу. Людина має усвідомити сама, що вона громадянин України, то й мову українську має знати».

Розмовний курс із української мови – це насамперед об'єднання людей, для яких важливим є спілкування державною мовою. На заняття приходили ті, хто усвідомлював, що після всіх жахів, які приніс на їхні терени «клекіт хижої орди», вони не хочуть говорити мовою агресора, а на своїй землі потрібно знати свою мову. Екс-депутат Верховної Ради І. Заєць писав: «Скільки української мовної території, стільки й української державності». Тому мова – це важливо, вона є частиною національної політики. На першому занятті ми старалися подати інформацію про історію мови, виникнення і заборону, про те, що за мову вбивали, відправляли на заслання. Доля нашої мови, так само, як і всієї Української держави, залежить тільки від нас самих, від нашої духовної висоти, патріотизму, національної свідомості. Не перестаю повторювати слова Сергія Жадана, що «історія сьогодні не просто переписується – вона переписується українською мовою». Анастасія Вегеш переконана, що «запорука піднесення нашого слова – у конкретній діяльності. Українська мова має стати щоденним знаряддям роботи нашого розуму й серця, формою прояву інтелектуальних здібностей та творчих сил, усієї нашої духовної сутності».

До речі, викладачка і дослідниця підтримала ініціативу письменника Андрія Любки та інших активістів у питанні нагальної дерусифікації / деколонізації Ужгорода, підписавши Звернення до міської ради від 19 березня 2022 року про перейменування вулиць і площ нашого старовинного міста. «У ці дні в нас з'являються нові герої, що жертвують своїми життями за нашу країну, – йдеться у Зверненні. – Це їхню пам'ять ми зобов'язані увіковічнювати і плекатися. Окрім цього, на гідне пошанування заслуговують видатні діячі історії та культури Закарпаття та України загалом, які в радянський період перебували під заборонаю». Це її кредо, яке вона ніколи не зраджує, сенс її життя. Анастасія Вегеш справедливо вважається одним із найплідніших науковців Ужгородського національного університету, вона глибоко і багатопланово досліджує літературно-художню ономастику у творчості сучасних українських письменників, на що неодноразово звертали увагу численні мовознавці та літературознавці.

IN MEMORIAM

Степан Ткачук – між словом і громадою

(До 90-річчя від дня народження)

Його постать як поета, прозаїка, перекладача та одного з визначних організаторів українського громадського життя в Румунії постає насамперед у вимірі поєднання літературної праці та громадської відповідальності. Він належав до тих діячів української культури в Румунії, для яких слово не існувало поза конкретною спільнотою, а творча робота природно переходила в організаційну, представницьку й інституційну діяльність. Саме на цій межі – між письмом і щоденною громадською роботою – розгортав свою діяльність Степан Ткачук.

Народився Степан Ткачук 13 січня 1936 року в буковинському селі Данила на Сучавщині – регіоні, де українська мова, звичаї та пам'ять про минуле зберігалися в родинному колі, часто всупереч обставинам. Це середовище стало для нього першим духовним університетом і визначило глибинний зв'язок із народною традицією. Із середини 1950-х років його життя було пов'язане з Бухарестом – багатонаціональною столицею, де українська присутність потребувала не лише культурної, а й організаційної підтримки. За освітою інженер, він водночас належав до тієї частини української інтелігенції Румунії, для якої фах не відділявся від громадянського обов'язку.

Літературна творчість Степана Ткачука формувалася в умовах тривалого ідеологічного тиску. Писати українською мовою означало не просто творчий вибір, а щоденну внутрішню позицію. Його поезія й проза вирізняються увагою до духовних і моральних вимірів людського життя, осмисленням історичної долі українців, темою збереження ідентичності в умовах меншини. У цих текстах немає декларативності – радше стримана інтонація, зосередженість і наполегливе прагнення говорити правду про людину й час.

Після політичних змін 1989–1990 років Степан Ткачук опинився в епіцентрі процесів, що визначили подальший розвиток української громади в Румунії. У 1990 році його обрали першим головою Союзу українців Румунії. Саме на нього випала непроста

місія закласти інституційні основи діяльності організації, яка мала представляти інтереси українців у нових демократичних умовах. Йшлося не лише про формальні структури, а про створення простору довіри, співпраці та культурної тяглості – від освіти рідною мовою до підтримки літератури, мистецтва й традицій.

Важливою сторінкою його діяльності стало представництво української національної меншини в парламенті Румунії. Депутатський мандат для Степана Ткачука був інструментом практичної роботи: захисту мовних і культурних прав, підтримки українських освітніх і культурних ініціатив, налагодження діалогу з державними інституціями. Цей досвід поєднання політичної та культурної відповідальності став прикладом для наступних поколінь громадських діячів.

Окремого значення в його спадщині набуває перекладацька й упорядницька праця. Степан Ткачук послідовно працював над тим, щоб українська література була повноцінно представлена в румунському культурному просторі. Масштабні антологічні проекти, переклади поезії та прози стали не лише літературними подіями, а й актами культурної дипломатії, що відкривали румунському читачеві багатство українського слова та його європейський контекст. Ця праця вимагала глибокої віри в цінність культури як мови порозуміння між народами.

Степан Ткачук відійшов у вічність 27 липня 2005 року в Бухаресті. Проте його спадщина залишається живою частиною сучасного українського життя в Румунії. Бібліотека в Бухаресті, що носить його ім'я, книжки, започатковані ним інституційні традиції продовжують працювати для громади, формуючи культурну пам'ять і простір наступності. 90-річчя від дня народження Степана Ткачука – це нагода не лише згадати визначну постать, а й осмислити значення особистості, здатної в непростих історичних умовах поєднати літературу, громадянську позицію та довготривалу працю на користь свого народу.

Редакція «НГ»

Степан ТКАЧУК

ВІРА

Я вірю у свою зірницю долі,
Що сяє на узвишші і сьогодні,
Хоча її здувають інші зорі,
Чи леденіють піки та безодні.

Я вірю у свою зірницю долі,
Що у віки мене веде за руки,
Хоча моя хода не раз трапляє
То на колючий дріт, то на зміюку.

Я вірю у свою зірницю долі,
Що зроду ще мені заповідає
Не забувати отчий дім, ні рідних,
Хоча з нас Час по сто шкур поздирає.

Я вірю у свою зірницю долі,
Що вчить проходити крізь вогонь і воду
Та захищати, як зіницю ока,
Минуле й майбуття мого народу.

Я вірю у свою зірницю долі,
Як вірять ніч у зорі, день у сонце,—
Та божественна віра прочиняє
У світ великий і моє віконце.

РІДНА МОВА

Наша українська мова
На землі тій народилась,
Що ізвіку-споковіку
Предкам і нащадкам снилась.

Наша українська мова —
Мова Тараса Шевченка;
З нею на устах у вічність
Хороводять батько й ненька.

Наша українська мова —
Це намисто те коштовне,
Що очам дарує радість,
Душам рівноправ'я повне.

Наша українська мова —
Квітка ніжності й кохання,
Що не висохне ніколи
В наших лаврах сподівання.

Наша українська мова
«Добриранком» лине світом,
Плодоносить, мов калина,
Як зимою, так і літом.

ТОЙ, ХТО МАЄ РІДНУ МАТІР

Той, хто має рідну матір, батька має,
Що таке свята любов і сльози знає.
Той, хто має душу чисту, мов причастя,
Завжди вирятується із лабет нещастя.

Той, хто віру в свій народ ізвіку має,
Що таке вигнання й рабство не зазнає.
Той, хто захищає свій народ ізроду,
Зіркою заіскриться в душі народу.

Той, хто вмере за волю рідної країни,
Оживе, мов Фенікс, з власної руїни.
Той, хто має рідну матір, батька має,
Що таке свята любов і щастя знає...

СНІГОПАД

З календарів сніжить на нас
Роками й спогадами,
Допоки нас кохає час,
Допоки доля з нами.

І кожний спогад, кожний рік
По-своєму казкує,
Допоки бальзаківський вік
Усіх їх позбиткує.

Роки і спогади мої,
Скажіть мені, будь ласка,
Які вас бори чи плаї
Принаджують, мов пастка?

За вами вслід водно дивлюсь,
Та бачити не бачу,
Як сповідається комусь,
Коли сміюсь чи плачу...

МОЛОДІСТЬ

Молодосте, діво років,
Їдь у даль і будь щаслива!
Усміхи твоїх-бо кроків
Повні чару, повні дива.

По твоїй крутій дорозі
Щастя мавкою зіходить,
І закоханих, в знеможі,
На Чумацький Шлях виводить.

Молодосте, я вкохався
В твою душу життєдайну.
Ти ідеш... А я зостався
Розглядати її тайну.

Іван РЕБОШАПКА

Маловідомі в Румунії сторінки української фольклористики

17. Румунсько-українські (гуцульські) музично-словесно-хореографічні співвідносини: синкретичне побутування на Південній Буковині румунської (гуцульської) гуцулки (пісенні тексти, мелодія, танець) у гуцульських та негуцульських місцевостях

На відміну від можливого ще побутування на Південній Буковині чи покинутого в наш час звичаю обходу з українськими версіями/редакціями румунського «Plugușor»-а, проаналізованого в попередніх статтях журналу «Наш голос» (№ 377, 378), побутування румунськомовної гуцулки в синкретичній формі (пісенні тексти, мелодія, танець) – наче в буйному розквіті в румунській формі особливо по гуцульських, але й по негуцульських румунських селах Південної Буковини, як це надто цікаве явище румунсько-гуцульських співвідносин засвідчує багато сучасних матеріалів на просторах інтернету, а особливо на платформі YouTube.

Явище буяння румунськомовної гуцулки підтверджують оприлюднювані етнологічні матеріали румунськими ансамблями, як: ансамбль «Florile Bucovinei» («Квіти Буковини») – танець «Гуцулка»; ансамбль «Obcina Bucovinei» («Община Буковини») – сюїта буковинських танців; Сучавський професійний ансамбль ім. Чіпріяна Порумбеску, який виконує приспиви до танцю «Гуцулка» – вірші, складені за поширеною віршовою моделлю 4+4+6 (інколи з відхиленнями): «Cine joacă huțulca, huțulca, huțulca/ Huțanu cu huțanca, Huțulca, huțulca./ Hai, huțane, să jucăm huțulca, huțulca./ Foaie verde busuioc,/ Hai, huțane, hai la joc,/ Să jucăm, să chiuiam,/ În joc să ne învățăm./ Cine joacă huțulca, Huțanu cu huțanca./ Hai, huțane, să jucăm/ Huțulca din Brodina» («Хто танцює гуцулочку,/ Гуцулку, гуцулку?/ Гуцул з гуцулкою,/ Гуцулка, гуцулка./ Гайда, гуцул, потанцюймо/ Гуцулку, гуцулку./ Лист зелений васильку,/ Гайда, гуцул, гай до танцю,/ У таночку закрутімось./ Хто танцює гуцулочку?/ Гуцул з гуцулкою./ Гайда, гуцул, зо мнов ся закрути/ У танцю з Бродини»); Галацький ансамбль – «Гуцулка», – який саморекламує себе віршованим запрошенням навчитися в ансамблі танцювати «Гуцулку»: «Hai la joc la noi/ Că doar la noi/ Înveți jocul în doi» («Гайда в танець до нас,/ Бо лиш у нас/ Навчишся танцювати в парі); «Balul gospodarilor din ținutul Bacăului» («Бал господарів Бакеуського

краю»). У Бухаресті організовуються курси народних румунських та міжнародних танців (Cursuri de dansuri populare românești și internaționale), під час яких розучують і танець «Гуцулка».

Сучасному бурхливому оприлюднюванню синкретичного явища «гуцулки» сприяють румунські художні гурти, як, наприклад, «Frații Reuți» («Брати Реуц»), «Sandu și Ilie din Moldova» («Санду та Ілля з Молдови») й ін., а також сольні виконавці й творці гуцулок, як Nicolae Glib (Ніколає Гліб), Ilie Maxim (Іліє Маяім), Dinu Croitor (Діну Кроїтор), Maria Iliuț (Марія Іліуц), Sorin Filip (Сорін Філіп), Ion Paladi (Йон Паладі) з Кишинєва, під проводом оркестра «Lăutarii» («Леутари»), керованого знаменитим концертмейстером Ніколаєм Ботгросом. З-поміж усіх співаків і творців сучасне буяння румунськомовної гуцулки виявляється почерговими пісennими виступами, а головню добіркою (колажем) румунських пісень-гуцулок Анджеліки Флутур, уродженниці гуцульського села Чумирна. У не меншій мірі сучасній популярності гуцулки в Україні сприяють фестивалі, художні гурти із суміжних з Румунією територій, як «Печеніжинські музики», гурт «Брати Павлюжки», «Родинний гурт Тафійчуків», «Яблуницькі музики», гурт «Полонинська ватра», гурт «Джерело Карпат», гурт «Мрія», Марія Богдан, капела «Черемош» ім. Романа Кумлика, гурт «Гуцул бенд», гурт «Голоси Боржави», гурт «Легенда», закарпатські троїсті музики «Гердан», гурт «Рушничок», Валентин Писар, Ярослав Васишин та ін.

Стосовно жанрового і художнього статусів гуцулки слід звернути увагу на румунські відзначення у Вікіпедії: 1) На запитання «Ce înseamnă huțulca?» («Що таке гуцулка?») у румунськомовній Вікіпедії відзначається: «Huțulca (în ucraïneană – гуцулка) este un dans vechi specific Moldovei /.../ Huțulca sau Verhovinca sunt genuri muzicale înrudite cu colomiuka» («Гуцулка – це давній танець, специфічний Молдові/.../ Гуцулка або Верховинка – це музичні жанри, споріднені з коломийкою»). З цього

відзначення не впливає точна національна (румунська чи українська) приналежність «Гуцулки». В інших румунських працях «Гуцулку» подано як румунський традиційний танець (див.: «*Huțulca-Dansuri-jocuri-Moldova-tradiționale românești*» – <https://web.archive.org/web/2/>). Даний погляд – загальноприйнятий і в румунській лексикографії: «*huțulcă* (etimologie: *huțul+că*) – *numele unui dans popular românesc; melodie după care se execută acest dans*» («Гуцулка (etimologia: *huțul+că*) – це назва румунського народного танцю; мелодія, під яку виконується цей танець, – Dexonline). Микола Чередарик, основувшись на дані з *Української радянської енциклопедії* (т. II, К., с. 9), *УРЕ* (т. 14, с. 264), *Mic dicționar enciclopedic* (Бух., 1978, с. 468), *Ion Pătruț, Fonetica graiului huțul din Valea Sucevei* (Бух., 1975, с. 7-11) у статті «Гуцулка – танець, мелодія та пісня в записах сучасників» (З нагоди двісті літ від її засвідчення на Буковині) // «Обрії») безпомилково твердить: «Появилась і зростала гуцулка там, де жили трударі гуцули ще в період становлення української народності, десь у XV-XVI ст.». «Значне місце серед румунських народних та українських пісень Сучавського повіту займає пісня «Гуцулка», пісня, що по-правді сказати, самотутня, належить творчому генію гуцулів». 2) У відповідь на запитання «*Se înseamnă huțulca?*» у Вікіпедії, по-друге, слід подати визначення «Гуцулки» з художньої точки зору: «*Huțulca este un dans alert, vesel, care se poate dansa atât în horă, cât și în pereche*» («Гуцулка» – це жвавий, веселий танець, який можна виконувати, як колом, так і парами»). Поряд із двома відзначеннями «Гуцулки» румунською Вікіпедією епітетами гуцулки-танцю (жвавий, веселий), слід заново оприлюднити давніший епітетологічний комплекс Миколи Чередарика: «Танок і пісня гуцулка переповнені темпераментом, розпалом, вони моторні й жваві своїми рухами танцю, повні радості кипучого, бурхливого життя і призабутими на мить буденними турботами, справляють неабияке враження на уважних спостерігачів як Гакке, Ліст, Воробкевич».

Незвичайне враження справляє виконання «Гуцулки» і на сьогоднішніх материкових її слухачів та спостерігачів, які у своїх інтернетних відгуках високо оцінюють художню майстерність виконавців: «Боже, яка краса, – зізнається, наприклад, Галина Сирко, – не можу витримати на дивані. Уже хочу танцювати. Це – моє рідне, воно мені сниться. Нерівно дихаю, серце вискакує від такої краси. Це – наша душа». Зпоміж багатьох інших відзначень вибірково наводжу

тільки найзмістовніші: «Супер!!! Так ніхто не грає, як наші гуцули, браво»; «Дякую за файну гуцулку, такої музики нема ніде у світі»; «Гуслі та цимбали наче з Богом розмовляють. Вони заставляють душу і плакати, і ноги понести в такий карколомний танець, що та дума, яка плакала, сама несеться в водовороті неймовірного танцю»; «Слухаючи вас, як писав Шевченко, – душа грає, думка думку поганяє»; «Foarte frumos!»; «Геніально!»; «Fantasztikus»; «Но, це йо. Фист!!!»; «Невмируща гуцулка!!! Що може бути у світі краще!»

Подібні враження можна спостерігати і від румунськомовного виконання гуцулки, або, може, точніше, від румунських пісень-гуцулок, що побутують у наш час у гуцульських та негуцульських румунських місцевостях Південної Буковини, зокрема на Сучавщині та в суміжних з нею місцевостях.

Вищеподані відзначення, повторюю, стосуються вражень від сучасного буяння «Гуцулки» у материкових гуцульських місцевостях, і ніяк не стосуються побутування українськомовних «Гуцулок» у гуцульських селах Південної Буковини, де багато років тому Мирослава Шандро записала багато гуцульських пісень, переважно в селі Нісіпіт, і видала їх двома збірниками – «Ой ковала зазулечка» (Бухарест, Критеріон, 1974) і «Співаночки мої любі» (Критеріон, 1977). Ці пісні вже не побутували «живими» в народному побуті, а знаходились в латентному стані, і їх слід було «видобувати» з пам'яті хороших знавців й оберігачів народних перлин. Чимало пісень, збережених у латентному стані по гуцульських селах, виявив і я, пробуджуючи їх з пам'яті зразкових народних виконавців, і почергово надрукував у власних збірниках «Народні співанки» (1969), «Ой у саду-винограду» (1971), «Відгомони віків» (1974), «Доробок поколінь» (1984), «Вінок року» – «*Cununa anului*» (2002).

Справжнє же сучасне побутування гуцулки відбувається, як воно не парадоксально (!), у румунськомовній формі по гуцульських місцевостях Південної Буковини, жителям яких рідна гуцульська мова тісно споріднена з українською мовою. Причини цього загадкового явища підлягають у нас копіткому дослідженню в умовах, коли тутешні гуцули, не знаючи своєї національної ідентичності, «страхаються» спорідненості з українством, більше цього, наслідуючи «повчання» лжезнавців-гуцулознавців, жаліються, що українці, мовляв, прагнуть «поглинути» гуцулів.

(Далі буде)

Костянтин СОЛОВ'ЄНКО

Микола Бурмек-Дюрі, драматург

Наступний герой нашої рубрики – Микола Бурмек-Дюрі – перший ромський прозаїк, поет, казкар, драматург українського Закарпаття. Мешкає в селі Великі Ком'яти, що на Виноградівщині.

З народження до сімнадцяти років разом з матір'ю та меншою сестрою мандрували Україною. Просили милостиню, спали де попало: у вокзалах, у парку на лавці, як щастило, то разом з іншими безхатьками у приміщеннях від добрих людей. А як Микола підріс, то продавав біля станції метро польові квіти, поштучно лимони, бо на ромській вулиці хлопчакам старше дванадцяти років соромно простягати руку, це вважається ганьбою. Через постійні мандри не зміг вчасно піти до школи. Він хотів вчитися, бажання було сильним. Уявіть десятилітнього хлопця, який простягає руку до дорослого чоловіка, просить копійки; від голоду йому паморочиться в голові. Киянин каже: «Я принципово гроші не даю, але можу щось купити, приміром щось поїсти або солодкого. Чого хочеш?» То Микола не вагаючись відповідав: «Купіть мені зошита, ручку, книгу». Самотужки вивчив алфавіт, навчився читати, писати; занотовував усе, що бачив, чув.

У сімнадцять років почав старанно вчитися у п'ятому класі. Закінчив школу, коли йому було 23. Він був першим із їхнього великого ромського поселення, хто склав ЗНО (зовнішнє незалежне оцінювання).

У 2010 році в приймальній комісії спитали: «На кого хочеш вчитися». Микола відповів: «Я люблю писати, тому хочу вчитися на того, котрий пише». Він на той час не знав слів філолог і філологічний факультет. Йому порадили подати документи на «фінанси та кредит». Він не склав іспит. Потім втрутився дід, засновник та керівник громадської організації «Романо – Дром» (Циганська дорога). Він допоміг внукові подати заявку до Ромського освітнього фонду для отримання стипендії на навчання.

Вчився на денній формі до 2018 року, здобув диплом бакалавра – правник (за порадою дідуся), магістра – богослов.

Вірші почав складати у школі, через що однокласники його прозвали «малим Шевченком». Перше оповідання «Трагедія національних меншин вчора і сьогодні» це історія про прабабку Йолану (Марію), матір дідуся, яку у 1944 році фашисти постригли наголо. Ця оповідь принесла авторові першу грамоту від Будинку-музею Анни Франк у 2005 році.

У 2018 році за фінансової підтримки Міжнародного

фонду «Відродження» у видавництві «Гражда» вийшов друком біографічний роман «Щоденник молодого рома-мандрівника», який здобув відзнаку муніципального літературного конкурсу імені Івана Франка від Департаменту культури та туризму Одеської міської ради та премію імені Олеся Ульяненка. Закарпатський письменник та драматург за мотивами цієї книги написав моно'єсу «Чіріклі».

Фонд «Відродження» профінансував також такі книги Миколи Бурмек-Дюрі:

- «Мама казали правду», оповідання,
- «Гонір дикої троянди», поезія та проза,
- «Циган і три срібні монети»,

казки, епістолярна повість.

Також у 2024 році за фінансової підтримки Європейського ромського інституту мистецтв і культури (ERIAC – European Roma Institute for Arts and Culture) та Стипендіальної програми Українського ПЕН вийшла друком книга «Застрельте мене, не мучте» – повісті про ромів Закарпаття у Другій світовій війні. Повісті були нагороджені премією імені М. Селезньова та відзначені літературними конкурсами імені В. Стефаника («Ельза або зайва петля») та «Крилатий лев» («Спогади старого рома Кучера»).

У 2025 році у номінації «Сценарій ігрового короткометражного фільму» був нагороджений премією імені І. Чендея за сценарій «Наш Сальвадор», здобув Гран-прі.

Твори Миколи Бурмек-Дюрі друкуються у багатьох українських альманахах, журналах.

Спеціально для журналу «Наш голос»

Микола Бурмек-Дюрі погодився на коротке інтерв'ю.

Костянтин Солов'єнко: Про що Ви пишете? Які основні теми Ваших п'єс?**Микола Бурмек-Дюрі:** Я пишу реальні історії ромів, які чув у дитинстві, в юності від дорослих. Фантастика мені не дуже іде.**К.С.:** Ви – перший ромський письменник українського Закарпаття. Це, мабуть, не лише гордість, а й відповідальність. Чи немає у Вас остраху, що не зможете відобразити у своїх роботах все ромське розмаїття?**М.Б.-Д.:** У п'ятьох виданих книгах, в альманахах, у яких друкував твори, я розповідаю історії, мою та близьких, далеких родичів, померлих предків; я описав правдиві сюжети. Ні, не було під час написання ніякого остраху.**К.С.:** Якби раптом з'явився інвестор і сказав, що профінансує фільм по будь-якій з Ваших історій. Яку історію Ви б йому назвали? Чи, може, ця історія ще не написана? То яка вона?**М.Б.-Д.:** Зняв би художній фільм про сучасних ромів. Наскільки мені відомо, зараз немає такого фільму не тільки в Україні, але й у світі. Також запропонував би серіал про підлітків. Знаєте, в українців молодь святкує Івана Купала, у ромської молоді також є свої ігри.**К.С.:** Уявіть, що з усіх Ваших книжок тільки одну будуть читати в різних країнах через 100 років. Якій зі своїх книг Ви б побажали такої долі?**М.Б.-Д.:** Якщо казати по правді, то я ще таку книгу не написав. Я ще взагалі нічого не зробив, щоб запам'ятися в такій далекій історії.

Мені хочеться, щоб у майбутньому була сформована ромська гілка авторів української літератури.

К.С.: Якби Вам хтось подарував театр і практично будь-які гроші на постановки. Які п'єси там гралися б?**М.Б.-Д.:** Там були б п'єси про ромів у Першій, Другій світових війнах; не оминув би середньовіччя, були б вистави про сватання дівчат, хрещення дітей, показував би тогочасні ремесла... Покази були б захоплюючі, пізнавальні, повчальні.**К.С.:** Як Вам, обдарованому письменнику, живеться в матеріальному сенсі? Вибачте, якщо запитання надто інтимне. І, звичайно, можете не відповідати на нього.**М.Б.-Д.:** Зараз непросто...**К.С.:** Вас називають українським, ромським письменником. Як Ви самі себе називаєте? Свої роботи відносите до ромської чи української літератури?**М.Б.-Д.:** Якщо говорити всередині ромів, тоді ромський, це ромська література. Якщо казати за

межами спільноти, то автор ромської гілки української літератури. Бачите, все просто.

У продовженні подаю п'єсу «Відрізана коса» та уривок з п'єси «Пес Лулу».

Микола БУРМЕК-ДЮРІ

ВІДРІЗАНА КОСА

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Йолана – тридцятирічна мати дітей (моя прабабка); у червоному плетеному светрі на гудзиках, кольоровій сукні, на голові зав'язала темно-зелену хустку з вузликом позаду**Ганна** – тринадцятирічна у легкій суконьці (моя двоюрідна бабуся), на голові зав'язала рожеву хустинку з вузликом позаду**Ержібет** – чотирирічна, замість сукні обв'язалася рожевою хустинкою (сестра мого дідуся)**Міха** – восьмирічний у коричневих штанцях і сорочечці (мій двоюрідний дідусь)**Ласло** – дворічний у чорних штанцях, майці (мій дідусь)**Селянка** – не ромка, у сірому фартуху, на голові коричнева хустка з вузликом спереду зверху**Селянин** – не ром, у чорних штанях і білій сорочці.**Вояки** – два солдати в угорській формі**Магда** – тридцятип'ятирічна рідна сестра Йолани, у зелено-червоній блузі та кольоровій сукні*Події відбуваються у кімнаті. Всередині справа, коли увійти, в кутку стоїть шпор, навпроти дверей біля стіни – ліжко, над ним на стіні висить трикілограмовий мідний хрест, зліва від дверей в кутку – тумба, далі вікно, що виходить у двір. Двері дубові, глухі.**(Вакерка – розмова).*

Вакерка 1

*Дев'ята година ранку, 24 травня 1944 року.***ГАННА (стоїть біля вікна):** Мамо, куди забрали даді?**ЙОЛАНА (сидить на ліжку):** На війну, взяли копати рови. Я про нас думаю: наказали з двору не виходити, як порушимо їх наказ, то розстріляють, як псів. Хоч дали бо у хижі палити вогонь, то я бо зварила жаливу. Не можна, бо увидять дим з комину. Ми туй поздыхаємо з голоду.*(Продовження на 18 с.)*

ВІДРІЗАНА КОСА

(Продовження з 17 с.)

ГАННА: Мамко, у двір зайшли вояки!

ЙОЛАНА (швидко підводиться): Скоро ховай малого!

Ганна ховає Ласла під ліжку, наказує сидіти тихо. Йолана засовує засов, упирається у двері.

ЕРЖІБЕТ (ховається під материнську сукню): Мамко!

ЙОЛАНА (наказує дітям): Держіть двері!

Вояки уриваються до кімнати.

ВОЯК: На вихід!

ЙОЛАНА (падає до ніг): Богом вас прошу, най хоч діти будуть живі!

ГАННА (падає до ніг другого): Будьте добрі!

ВОЯК (схопив Йолану за шиворот, потягнув до дверей): На вихід!

МІХА: Мамко!

ВОЯК (копнув ногою хлопчика): Іди вон, циганча!

МІХА (від удару вилітає з кімнати): Ма!..

ЙОЛАНА: Сину!

Другий вояк штовхає до дверей Ганну, хапає Ержібет.

Їх виводять.

Вакерка 2

На вулиці. Вояки заштовхують Йолану та її дітей до вантажівки.

ВОЯК (тягне прабабку): До машини!

ЙОЛАНА (опирається): Ви хочете жити! Так само я, мої діти хочуть.

ВОЯК ДРУГИЙ (тягне Ганну): У машину, інакше застрелю!

ГАННА: Мамо!..

МІХА (тулиться до матері): Мамо, мені страшно.

МАГДА (визирає з вантажівки): Сестро, залітай у машину, інакше розстріляють і тебе, і дітей.

Йолана з дітьми залазять.

Вакерка 3

Пів на десяту. Біля річки.

Один солдат тримає ромів на прицілі.

ВОЯК ДРУГИЙ (наказує): Вилазьте, цигани!

Роми виходять.

ВОЯК: Цигани, шикуйтеся!

Роми стали шеренгою лицем до вулиці. Були налякані, погляди тримали донизу. Вояк дістає ножиці і відрізає волосся, в кого було довге. Моя прабабка мала заплетену косу. Далі вояк бритвою всіх поголив наголо.

ВОЯК: Роздягайтеся!

Роми скидають з себе одяг.

ВОЯК: У річку!

Роми увійшли у воду.

ВОЯК: Мийтеся!

Роми миються.

ВОЯК: Виходьте!

Роми виходять з води.

ВОЯК (тримає на прицілі та попереджає): Хто спробує тікати, то того розстріляю!

ВОЯК ДРУГИЙ (наказує): Одягайтеся!

Роми вдягаються.

ВОЯК (показує на вантажівку): Ідіть туди!

Роми йдуть. Йолана підхоплює відрізану косу і ховає за пазуху.

ВОЯК ДРУГИЙ (наказує тому, котрий з пушкою): Вези їх у хлів, там замкни.

Вакерка 4

Одинадцята година ранку. У не ромському дворі.

Ласло забігає у двір.

СЕЛЯНИН: Галино, позирай, до нас забігло якесь циганча.

СЕЛЯНКА: Та се син циганки Марії, ми з нею дружимо; цікаво, де вона?

СЕЛЯНИН: Хіба не знаєш! Усіх циган замкнули у хліві, там, начала села; хочуть бо поздихали з голоду. Малий говорить?

СЕЛЯНКА: Шо їм цигани винні?! Зараз малого перевірю чи говорить.

Селянка забігає до хижі, вибігає зі скибою хліба.

СЕЛЯНКА (протягає скибу до малого цигана): Дам тобі хлібчика, коли скажеш, як тебе звати.

Ласло стоїть мовчки, кліпає очима.

СЕЛЯНИН: Дай йому хліба, най біжить звідси.

СЕЛЯНКА: Візьми.

Ласло взяв скибку.

СЕЛЯНИН (показує на вулицю): Агов, біжи!

Ласло біжить.

Вакерка 5

У хижі.

ЙОЛАНА (обіймає малого): Живий! Боже, мій малий Ласло живий.

ГАННА: Мамо, дякувати треба сусідці Галині, нас не було кілька місяців: жив у них, спав у сінях на ладі, давала їсти. Добре, що прийшли другі вояки, вони нас

звільнили; якби запізнилися на пару тижнів, то нас би відправили на смерть.

ЙОЛАНА: Нас держали у довгому хліві весь час, вікна забили дошками, хотіли, щоб не виділи сонця. Слава Богу, страж щоночі підкидував нам їду, має добре серце; думаю, що з нашого села.

ГАННА: Мамо, як видно, нас голодом не вбити.

ЛАСЛО: Мамо...

ГАННА: Мамо, брат сказав перше слово!

ЙОЛАНА: Слава Богу, заговорив.

ГАННА: Якби ще даді вернувся з війни...

ЙОЛАНА (дістає з-під пазухи): Ганно, візьми мою косу, зачепи на стіну; буде на згадку...

Микола БУРМЕК-ДЮРІ

ПЕС ЛУЛУ

(уринок з п'єси)

ДІЙОВІ ОСОБИ:

ЛУЛУ (ГУСТІЙ) – сімнадцятирічний хлопець, вбраний у джинсовому світлому костюмі

САВЕЛА – чотирнадцятирічна дівчина, у шовкових рожевих штанах, блузі з довгими рукавами, на голові хустка з вузлом позаду

ДАКО – мати Савели, у зелено-чорній сукні, у коричневому піджаку та білій блузі; на голові – зелена хустка з вузлом позаду

КОЛЯ – тринадцятирічний брат Савели, у штанцях, майці

ГОЛОС НЕВИДИМОГО – це голос Колі, що сидить на постелі впритул до стіни, на колінах тримає щоденник, записує думки, які невидимий голос малого зачитує для глядачів

Події відбуваються на Виноградарі в Подільському районі Київської області у двотисячному році.

Епізод перший

Вакерка 1

Біля під'їзду.

Багатоповітрянка розташована лицем до автомобільної дороги, між ними дитячий майданчик. По другий бік дороги високий будинок стоїть задом, перед ним ростуть високі липи.

Савела: Густаве, куди ходив?

Лулу (підходить): За подарунком.

Савела (зраділа): Купив подарунок?

Лулу (дістає з-під пазухи пляшку пива): Держи.

Савела (присоромлює поглядом): Густаве, я не п'ю пива.

Лулу (знову засовує під майку): Не знав, що любиш.

Савела: Шоколад люблю.

Хлопець тягнеться губами.

Савела (ухилиється від поцілунку, поглядом показує на меншого брата): Густаве, біля мене брат.

Коля (брат) стоїть поруч.

Лулу (відходить): То біжи до матері, кажи, що казав увечері вчора.

Він іде.

Савела (наказувала брату): Німий, ходімо.

Заходять до під'їзду.

Вакерка 2

Голос невидимого: Я запитую в себе: чому пес Лулу не ганьбився обіймати сестру? Навпроти під'їзду на лавці сиділи киянки, з вікон могли позирати мешканці. Пам'ятаю, якось з мамою уздріли Пса з не ромськими хлопцями. Вони стояли біля нічного кіоску. «Густаве, як виріс!» – радо почала мамка розмову. Ми наближались. «Густаве, знаєш сю циганку?», – дивувалися хлопці. «Звідки маю знати циганів?!», – відхрестився він від нас. «Колю, ходімо», – зніяковіла рідненька. Ми з мамою пішли по своїх справах. У таборі про Лолу тільки сестри пам'ятали. Її мати Раїса казала, мовляв, Лоло, тебе з табору «виписали», себто, Лулу був столичним хлопцем. Він ні дня не жив серед ромів, навіть не бачив циганської вулиці. Пес народився сімнадцятого серпня одна тисяча дев'ятсот вісімдесят третього року в столичному родильному домі. Лола народилася в закарпатському таборі. З сестрами та матір'ю тіснилися в однокімнатній хижі з лимпачу. Як хтось з них хотів митися, тоді решта виходили з дому. Лола сімнадцятирічною поїхала на заробітки до села Гориничі Бучанського району Київської області. Бригадою збирали урожай яблук.

(Продовження на 20 с.)

ПЕС ЛУЛУ

(Продовження з 19 с.)

Згодом бригада після розрахунку їхала домів, до Закарпаття, через київський вокзал. Але квитків не було, тому взяли білети на потяг аж через два дні. Їм довелося ночувати в залі очікування. Там Лола познайомилася з двадцятирічним хлопцем з міста Баку. Влюбилися один в одного. Тому ромка втекла з ним. На Виноградарі в Подільському районі орендували квартиру.

Вакерка 3

В однокімнатній квартирі.

Ванна кімната з туалетом зліва, коли увійти. Трохи далі газова плита. По центру, навпроти входу, вікно, штори висять білі. Справа розташовані постіль, стіл.

Савела подзвонила. Двері відчиняє Дако.

Дако (рукава має підкочені): Куди ходили?

Савела і Коля заходять. Дако закриває двері.

Савела (в ейфорії радості): Мамо!..

Дако: Савелі, де так нагрілася?

Дако йде до ванної.

Савела (йде слідом): Густав любить мене.

Дако (висміює): Густав кожну любить, котру уздріє.

Мати починає драїти одяг.

Савела: Приніс подарунок.

Дако: Який ще подарунок?

Савела: Пляшку пива.

Дако (здивовано): Савелі, п'єш?

Савела: Тому повернула.

Дако: Савелі, забудь про нього.

Савела: Мамо, ходимо з ним.

Дако: Вчора, коли ходила'м до магазину, уздріла Густава в обіймах красної дівки, а ти кажеш, що ви з ним ходите.

Савела: Мамо, може, се була подруга.

Дако (напучує): Савелі, подруг так не обіймають, не цілують в шию.

Савела: Мамо, не знаю, що там уздріли, але вірю тому, що виджу, чую.

Дако: Савелі, мене уздріваєш, чуєш? Маєш вірити моїм словам.

Савела: Так, та і його виджу, чую.

Дако: Я твоя мама.

Савела: А він – мій хлопець.

У кімнаті прокидається менша донька Бібі, реве.

Коля (забігає до ванної): Мамо, Мізинець прокинулася.

Дако (втирає руки об рушник): Савелі, як дитина довірлива.

Дако виходить з ванної та присідає на постіль біля меншої доньки. Колихає її.

Савела (виходить з ванної): Я уже виросла.

Дако: Я тобі не забороняю ходити з ним, але не втрай розуму.

Савела: Густав казав, що хоче пізнати близько.

Дако: Та най йому чорти сняться по ночам!

Савела: Мамко, не лайте хлопцеві, люблю.

Дако: Може, ноги перед ним розведеш, бо він так хоче?!

Савела: Густав казав, що хоче женитися на мені.

Дако: Савелі, маєш чотирнадцять років, побудь ще в дівках.

Савела: Я люблю Густава, він любить мене.

Дако: Хоч року зачекай, як не свадьбу, хоч малі сватання зроблю.

Савела: Густав казав, що чекати не буде.

Дако: Шо ще гавкав ненагуляний пес?!

Савела: Мамко, не обзивайте хлопця, скоро буде вашим зятем.

Дако: В гузиці виділа такого зятя.

Савела: Мамо, як не вийду за нього, то почну гуляти.

Дако пересмикує від думки, що Савела може стати гулящою.

Дако: Добре, та най хоч раз до нас зайде.

Савела: Мамо, Густав ся ганьбить до нас зайти.

Дако: Кого ся ганьбить?!

Савела: Мамо, ідіть до батьків Густава, най придуть мене сватати.

Дако: Се я маю ганьбитися – піти до них і казати, щоб прийшли сватати.

Савела: Мамо, кажу вам правду, що почну гуляти.

Дако: Не мала'м тебе забирати від даді й мами.

Савела: Добре, що забрали. Тут зустріла'м Густава.

Дако: Добре, моя Савелі, та маєш знати: Як управляєш батогами, так їдеш.

Коля: Великий, віддаєшся!

Савела: Замовкни, Німий, поб'ю!..

Степан ТРАЙСТА

«АМАДОКА» СОФІЇ АНДРУХОВИЧ: УКРАЇНЬСЬКА ПАМ'ЯТЬ ОЖИВАЄ РУМУНСЬКОЮ МОВОЮ

Роман *Амадока* Софії Андрухович постає в сучасному літературному просторі як твір значної глибини й щільності, твір, що поєднує в собі історію, травму, пам'ять і художню вигадку в єдиному, незвичному й зворушливому наративі. Цей роман, опублікований уперше українською мовою 2020 року й відзначений престижною Міжнародною премією імені Германа Гессе у 2024 році, був швидко помічений критиками як важлива літературна подія. *Амадока* – не просто оповідь про втрату, це своєрідна одіссея пам'яті та ідентичності, літературний твір, що відкриває діалог між минулим і сьогоденням, між особистим досвідом і долею цілого народу.

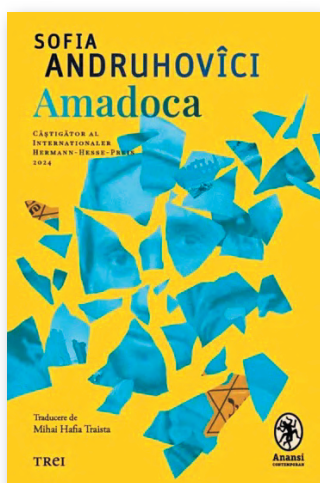
Поява цього твору в українському видавничому просторі була важливою, але не менш важливим стало й оприлюднення його перекладу румунською мовою 2025 року. Це не просто додавання нової книги на полиці румунських книгарень, а справжній культурний міст між Україною і Румунією – народами, що мають спільні історичні переживання й добросусідські стосунки.

Переклад у виконанні Михайла Гафії Трайсти – це не просто лінгвістичне перенесення тексту: він передає тонкі нюанси оригінального твору, його емоційну структуру, розмаїття голосів і пластів пам'яті, що робить твір доступним і виразним для румунського читача.

У своїх коментарях Софія Андрухович висловила глибоку вдячність і радість з приводу появи роману *Амадока* румунською мовою. Вона зазначила, що для неї велика честь знати, що твір буде доступний мовою сусідів, які були поруч і підтримували Україну з перших днів вторгнення Росії. Авторка висловила сподівання, що цей роман стане не лише історією про втрату, а й простором зустрічі й взаємного визнання між румунськими й українськими читачами. Це нагадування про те, що, попри відмінності в історіях, досвіди болю, пригнічені чи спотворені спогади й раптові спалахи пам'яті можуть об'єднувати людей через літературу.

Амадока розповідає про чоловіка, який після тяжкого поранення під час бойових дій на сході України вижив, але втратив пам'ять – він не пам'ятає свого імені,

свого минулого, свого життя до травми. У цій ситуації з'являється жінка, що з терпінням і любов'ю намагається відновити його життєву історію, спираючись не на сухі факти, а на старі фотографії, фрагменти спогадів, що оживають у розповідях і жестах. Цей процес реконструкції ідентичності стає центральним мотивом твору, підкреслюючи значення пам'яті не лише як інформації, а як емоційного досвіду, зафіксованого в предметах, образах і людських стосунках.

Назва роману – *Амадока* – запозичена з легенди про озеро, яке колись вважалося найбільшим у Європі, згадане Геродотом на середньовічних картах, але яке зникло без сліду. Це символ пам'яті, що зникає, ідентичності, що фрагментується, і невпинного прагнення зібрати те, що було розсіяно. Така метафора робить роман не лише літературною історією окремого героя, а універсальним вивченням того, що становить людину, і того, що ми називаємо колективною пам'яттю.

Успіх роману *Амадока* у світі значною мірою зумовлений його багатогранною структурою й здатністю показати, як великі історичні трагедії XX і XXI століть відобразилися у долях окремих людей – від сталінського голоду до сучасних воєн та їхніх наслідків. Структура твору, що складається з різних часових і тематичних шарів, віддзеркалює саму пам'ять: непостійна, розірвана, місцями ілюзорна, але завжди сповнена значення.

Переклад *Амадоки* румунською мовою – це не лише літературна подія, а й культурний жест, що руйнує мовні бар'єри і сприяє діалогу між культурами, що мають спільні історичні переживання. Він дає румунським читачам можливість піти слідом за авторкою у складну подорож усвідомлення себе і світу, побудовану на пам'яті, втраті та віднаходженні. Ця книга стає частиною спільної літературної розповіді про минуле і сучасне, про те, як ми зберігаємо себе у світі, що постійно змінюється.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХVІ)

Літературознавство. 41. Дослідницькі напрямки.

33. Румунсько-українські літературні відносини
періоду Івана Франка

(Продовження з № 378)

Мистецька й наукова слава Івана Франка обумовила й інший дуже важливий момент стосовно сприйняття творчості класика української літератури в Румунії, а саме проведення (8-9 грудня 2006 року) на Факультеті іноземних мов та літератур Бухарестського університету з нагоди 50-річчя від його народження ювілейного Міжнародного двомовного симпозіуму «Іван Франко. 150 років від дня народження» – «Ivan Franko. 150 de ani de la naștere». Симпозіум відбувся за участю групи професорів та науковців Львівського національного університету імені Івана Франка Богдана Якимовича, Валерія Корнійчука, Богдана Тихолоза, Наталії Тихолоз, Миколи Легкого та професора д-ра Михайла Гнатюка, очолювача групи львівських учасників, та за участю професорів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Бориса Бунчука та Миколи Ільницького (присутнього тільки висланою доповіддю), за участю румунських учасників Івана Ребошапки (організатора наукової програми симпозіуму), бувшої викладачки румунської літератури кафедри слов'янських мов Факультету іноземних мов Магдаліни Ласло-Куцюк, професора польської філології бухарестського Факультету іноземних мов Константина Джамбашу, перекладача віршів Івана Франка на румунську мову Іона Ковача. У дебатах взяли участь: доцентка сербської філології Октавія Неделку, Константин Джамбашу, чернівчанин Теофіл Рендюк, академік професор Факультету Іноземних мов Георге Міхаїле, Михайло Гнатюк, Іван Ребошапка, Богдан Якимович, Валерій Корнійчук, Борис Бунчук, Богдан Тихолоз, Наталія Тихолоз, Микола Легкий. Як додаток наведено в оригіналі й в українському перекладі студію члена-кореспондента Румунської Академії Євсебія Камілару «Співець вольних вогнів». В наукових доповідях симпозіуму представлені невідомі як в Україні, так і в нашій країні аспекти франківсько-румунської інтертекстуальності, визначені Іваном Ребошапкою в доповіді «Іван Франко й Румунія». Невідомо ні в Україні, ні в Румунії тему обґрунтовує в доповіді Магдаліни Ласло-Куцюк «Інтертекстуальність творчості Івана Франка», яка є достовірним резюме надрукованої авторкою монографії до 150-річчя з дня франкового народження «Текст і інтертекст в художній

творчості Івана Франка» (Видавництво «Мустанг», Бухарест, 2005). У симпозіумській доповіді Магдаліни Ласло-Куцюк осмислює вплив роману Діккенса «Важкі часи» („Hard times”) на тематику і способи побудови оповіді франкових творів, вплив романтизму близького до французького натуралізму, вплив Еміля Золя стосовно об'єднання соціальних обстежень з «великою дозою літературного походження», що, фактично, становить «інтертекст франкових творів». Оригінальні помисли авторки доповіді стосовно зав'язків з Біблією таких творів, як «Мойсей» та «Іван Вишенський». У поемі «Мойсей», оснований на п'ятій книзі Мойсея «Повторення закону», Франко не мав намір переповісти Біблію, а бажав вивести з неї своєрідну «філософію політики, основуючись на власній драмі та драмі галицьких сучасників-українців, які обвинувачували його в запродавстві полякам, як Мойсей єгиптянам, а поляки обвинувачували його у браку пошани до їхнього національного ідола Міцкевича, подібно тому, як єгиптяни засуджували Мойсея за невдячність євреїв за те, що веде їх до загибелі». Своєрідну «філософію історії» Магдаліни Ласло-Куцюк вбачає і в біблійній поемі Франка «Смерть Каїна», а саме ту філософію, що дерево пізнання добра і зла – це джерело постійної боротьби між людьми, для яких вчорашнє зло сьогодні сприймається, як добро, і – навпаки. Дійсною є тільки любов до людей. Магдаліни Ласло-Куцюк допускає, що в «спорудженні» своєї поеми Франкові «підпорами» були Мільтон, Байрон, Віктор Гюґо, книга про Фауста, друга книга «Божественної комедії» Данте, «Чистилище». Стосовно поеми «Іван Вишенський» слід мати на увазі третю книгу «Божественної комедії» Данте, «Рай», також і дослідження православного монаха Григорія Палами. Вірші збірки Франка «Мій Ізмарагд» слід пов'язувати з поезіями Генріха Гейне та Йоганна Вольфганга Гете. Для виявлення генези Бориславського циклу, також і романів «Борислав сміється», «Лель і Полель», «Перехресні стежки» слід брати до уваги белетристичний інтертекст, створений романними моделями «Великі надії» Гюґо, «Давід Копперфілд» Діккенса, п'єси «Ліла Венета» Юліуша Словацького, романи Достоевського, основані на злочинності, навіть і поему Пушкіна «Євгеній Онегін». Авторка доповіді вважає надто цікавими своєю інтертекстуальністю: 1) поема «Похорон», джерелом

натхнення є новела Проспера Меріме «Душі чистища» про Дон Жуана де Маранья; 2) п'єса «Сон князя Святослава» навіяна «Словом про Ігорів Похід»; 3) повість «Захар Беркут» тісно пов'язана з повістю Міцкевича «Пан Тадеуш».

Не беручи до уваги всі літературні джерела франкових творів, підсумовує авторка доповіді, «не можна правильно зрозуміти ні їхню актуальність». Вивчення інтертекстуальності – це важливий здобуток світового літературознавства, і сучасні письменники, «як і Франко у свій час, відомо будують свої тексти на основі якомога більше джерел». Для літературознавчої компаративістики цікавою є постава Франка письменника-інтертекстуаліста, представлена Магдалиною Ласло-Куцюк у своїй симпозиумській доповіді «Текст і інтертекст в художній творчості Івана Франка». Постава Івана Франка – здійснювача «золотого мосту зрозуміння діалогу Заходу і Сходу», представлена в симпозиумській доповіді «Золотий міст зрозуміння...»: діалог Заходу й Сходу у культуротворчому синтезі Івана Франка» Богдана Тихолоза, доцента Львівського національного університету ім. Івана Франка, в якій автор доповіді поняття про франкову інтертекстуальність ніде не згадує, хоча при наведенні літературних фактів вона існує. Це, правдоподібно, тому, що Франка цікавило щось цікавіше, не відзначене досі, здається, в літературознавстві, а саме, яким шляхом літературного діалогу можна здобувати свої надбання, перейняті «з чужого культурного добра» (як писав Франко ще 1898 р. у ювілейній промові), а своєю чергою, знайомити інших з життям українського народу», іншими словами – споруджувати «золотий міст» зрозуміння, що в культуротворчій діяльності Франка є оптимальною моделлю, програмою, парадигмою національного культуротворення загалом. Ідентифікуючи філософські й естетичні відкриття із просвіченої Європи, Франко водночас повною силою черпав незглибимі скарби мудрості стародавнього й вічного Сходу, і завжди у своїх наукових і мистецьких працях дошукувався духовних взаємин [зв'язків = неноміналізована інтертекстуальність] між Сходом і Заходом», намагаючись дві сторони культурної парадигми об'єднати в цілеспрямованому синтезі українського культуротворення Галичини і Великої України, вплинути, за Оксаною Пахльовською, «на формування спільної культурної свідомості «двох Україн», двох українських островів в один континент, між якими годі шукати «східно-західних бар'єрів», а блискучу симфонічну цілість», в якій імена Лесі Українки й Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського й Василя Стефаника, «молодомузівців» і «хатян» стоять поруч. Наслідком синтетичного зусилля Івана Франка було становлення генерації «Молодої України», ширше – України модерної, інтелектуальної й політично зрілої,

яку, відзначає Богдан Тихолоз, «нам все ще належить створити».

2) Питання інтертекстуальності в художній творчості було цікаво потрактоване в двох симпозиумських доповідях. К.ф.н. Наталія Тихолоз, науковий співпрацівник львівського відділення Інституту літератури імені Т. Шевченка у своїй доповіді «Поема Івана Франка «Лис Микита»: текст, підтекст, контекст, інтертекст», в якій авторка доповіді обґрунтовує ідею, що «оригінальна авторська казка написана на запозичений сюжет», але не на основі якогось конкретного сюжету, як уважали деякі дослідники (в чому оправдовувався сам Франко), а на основі більше літературних джерел: у своєму творі «Лис Микита» Франко використав тільки головну раму нідерландської поеми Віллема, яку «виповнював зовсім вільно, як відзначає сам Франко, черпаючи зі старофранцузьких «галузів», із багатого скарбу наших людських оповідань». Джерелами франкового «Лиса Микити» були і українські казки. Наталія Тихолоз тієї думи, що «вирішальною спонукую до написання власної казки про Лиса Микиту для Франка став твір Й. В. Гете» „Reineke Fuchs”, яким Франко захоплювався ще з учнівського періоду, пізніше обстоював потребу «гарно перевести (перекласти) на українську мову твір Гете, поряд з «Одіссеєю» Гомера». Твір Франка «Лис Микита» не був перекладом твору Гете, як це закидали Франкові деякі дослідники, оскільки він спростовував закид, відзначаючи своє небажання перекласти твір Гете, а «переробити стару повість про лиса, зробити її нашим народним добром, надати їй нашу національну подобу. Я, щоб так сказати, зізнався Франко, на чужий позичений малюнок накладав наші руські кольори. Дослівно я не перекладав нізвідки ані одного рядка». Національна (українська) подоба франкового «Лиса Микити» здійснюється: 1) українізацією імен персонажів: гетівський вовк Ізегрім (= похмурий) у Франка – неситий, ведмідь Браун (= бурий) у Франка – Бурмило, гетівський заєць Ламме (= косий), у Франка – Яць і т. д.; 2) локалізацією дій казки не в середньовічній Європі, а в Галичині франківського періоду; 3) модифікацією сатиричного спрямування поеми як сатири на духовенство; 4) оминанням еротично-порнографічних та сексуальних моментів (гетівській кіт Гінче кусає попа «між ногами», а франківський кіт Мурлика калічить війтові ніс); гетівський суд – це більш-менш цивілізований «людський» спосіб вирішення суперечки, а франківський суд – це не пошук правди й відновлення справедливості, а проблема виграшу чи програшу, життя чи смерті. Твір Франка «Лис Микита», підсумовує Наталія Тихолоз, – це гумористично-сатирична пародія на суддів і правосуддя. Це свого роду комедія суду, радше дійство для розваги, аніж пошук і відновлення справедливості.

(Далі буде)

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

ПРОМЕТЕЙ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

(Продовження з № 378)

На урядовому рівні обговорювалося питання про відкриття народного університету й перенесення з Праги до Хуста Українського вільного університету. Августин Волошин, наприклад, особисто були підготовлені «Проект організації Українського Університету в Закарпатській Україні», «Закон про заснування Українського Державного Університету в Хусті», «Меморандум в справі утворення на Підкарпатській Русі університету, а в першу чергу перенесення Українського Вільного Університету з Праги до Ужгорода». У «Проекті» вказувалося, що «Український Університет в Карпатській Україні складається з 4-х факультетів: 1) філософічного; 2) правничого; 3) господарчого; 4) медичного». Передбачалося створити кафедри загального мовознавства, класичної філології, слов'янської філології, української мови, української літератури, західно-європейської літератури, всесвітнього та слов'янського мистецтва, українського мистецтва, музикології, слов'янської археології, української археології та етнографії, історії Сходу, Греції і Риму, всесвітньої історії, історії слов'ян, історії України, історії церкви (всесвітньої і української), філософії, психології, соціології, педагогіки, педагогічної психології, школознавства, гігієни, загального законодавства. 24 лютого 1939 р. А. Волошин написав текст «Закону про заснування Українського Державного Університету в Хусті», проведення якого покладалося на Сойм Карпатської України. Однак розгортання політичних подій у Карпатській Україні не в позитивний бік не дало можливості втілити його в життя⁸.

Завдяки приїзду в Карпатську Україну відомих діячів української культури з інших українських земель і центрів української еміграції у Європі та їх співпраці з урядом, у краї активізувалося українське культурне життя. У Хусті було створене літературно-мистецьке товариство «Говерла», яке видавало однойменний щомісячник за редакцією Олега Ольжича, діяв державний театр «Нова Сцена» (режисер Ю. Шерегій), розпочалися роботи зі створення першої у Закарпатті кіностудії, почав видавати свій релігійний альманах С. Сабол (Зореслав). До речі, уряд А. Волошина

проводив досить активну політику в галузі релігії і церкви: підтримуючи, насамперед, греко-католицьку церкву, вірними якої була переважна більшість українського населення Закарпаття, він водночас пішов на зближення з керівництвом православної церкви, запобігаючи виникненню міжконфесійних конфліктів у краї.

Отже, щодо планів і задумів уряду Августина Волошина у розв'язанні проблем господарського й культурного будівництва, покращенні соціального становища та рівня життя населення автономного краю, то більшість із них так і не були реалізовані. Головна причина цього, і на цьому слід наголосити, не стільки в надмірній політичній, націоналістичній заангажованості уряду А. Волошина, прорахунках і помилках у його діяльності, що дійсно мали місце, скільки найімовірніше в тому, що за тих внутрішньо-політичних, внутрішньоекономічних і особливо міжнародних умов, що склалися у 1938–1939 рр. в краї і навколо нього, Карпатська Україна не мала реальної можливості повноцінно функціонувати

Вулична сценка, Рахів, 1939 р.

<https://1939.in.ua>

як автономна, а тим більше самостійна, незалежна держава. Да і часу для цього історія відвела молодій українській державі занадто мало...

Незважаючи на карпатоукраїнсько-німецьке зближення й загравання Німеччини з українськими політичними силами, її союзниця – Угорщина – не відмовлялася від своїх претензій на всю територію Закарпаття: її приготування до вторгнення на тери-

⁸ Беднарджова Т. Августин Волошин – державний діяч, педагог, мислитель. С. 170-172.

торію Карпатської України не припинялися ні на мить. Утім, останнє слово в розв'язанні проблеми Закарпаття належало Німеччині, яка певний час приховувала свої справжні наміри і стримувала Угорщину від агресії. Наприкінці 1938 – на початку 1939 р. у дипломатичних колах і серед громадськості європейських держав унаслідок активного обговорення засобами масової інформації питання про надання автономії Закарпаттю та його можливих наслідків навіть склалося враження, що Третій райх підтримує Карпатську Україну з метою гарантування її незалежності й використання як П'ємонту для об'єднання навколо неї всіх українських земель. Історик О. Пагіря з приводу цього наводить такі цікаві дані: протягом останніх чотирьох місяців 1938 р. британські видання вмістили близько тисячі згадок про Карпатську Україну, а французька преса лише в грудні того року опублікувала понад 300 великих статей про Україну й політику щодо неї Німеччини⁹. Галас, піднятий з цього приводу європейською пресою, яка після отримання Закарпаттям автономії активно обговорювала «українське питання», зокрема т. зв. українські плани Гітлера

«Ринок в Ясені», фото Йозефа Кабрта, 1936 р. <https://1939.in.ua>

щодо створення «Великої України» під німецьким протекторатом, і подавала це як уже вирішену справу, певною мірою насторожив Угорщину й Польщу, а також Радянський Союз, який розглядав німецьку присутність в Карпатській Україні як створення плацдарму для нападу на СРСР і міфічну підготовку приєднання радянської України до Карпатської України. Досить у зв'язку з цим згадати відому саркастичну реакцію «про слона і москву» Й. Сталіна на XVIII з'їзді ВКП(б), що засвідчило незацікавленість СРСР в існуванні Карпатської України.

Тут слід пам'ятати, що Європа в 1938–1939 рр. була під визначальним впливом нацистської Німеччини, спецслужби якої вправно використовували українську проблематику, в т. ч. карпато-українську, в пропагандистських схемах для тиску на Угорщину, Польщу, Чехословаччину та Радянський Союз і водночас з метою дезінформації та відвернення

уваги західних держав від справжнього напрямку нацистської агресії на континенті й отримання від них поступок. Відомий британський журналіст-міжнародник Ланселот Лоутон на початку 1939 р. з приводу цього зазначав: «Протягом останніх кількох місяців Україна – зовсім невідома Заходові країна – опинилася в центрі світової уваги... Попри загальну, хоча й зрозумілу непоінформованість у цій справі, переважає думка, що від вирішення української проблеми буде залежати доля Європи... На сьогодні Німеччина – єдина потужна держава, яка

цікавиться тим регіоном... Хоч як би там не було, вирішальну роль у проблемі грає реальна німецька сила, наполегливість німецьких інтересів і віра німців у те, що тільки вони можуть подати ту зовнішню допомогу, яка уможливила б українцям визволення з-під Радянського Союзу»¹⁰. Тому немає нічого дивного в тому, що у боротьбі з територіальними зазіханнями Угорщини уряд Волошина, як і чимало українців та уряди інших європейських держав, вимушений був шукати підтримки Німеччини. Ця нетривала дипломатична підтримка дала можливість на кілька місяців подовжити існування Карпатської України.

Рішення А. Гітлера 6 березня 1939 р. остаточно ліквідувати Чехо-Словаччину виявило справжні наміри політики нацистської Німеччини. Не бажаючи надто посилювати Угорщину приєднанням до неї Словаччини, вона ініціювала незалежність останньої, а 12 березня дала згоду М. Горті на окупацію Карпатської України. Запросивши до себе угорського посла Д. Стояї, фюрер заявив: «Дійте, не повідомляючи про це інші уряди. Дійте швидко, оскільки є й інші претенденти на Підкарпатську Русь... Момент для окупації Підкарпатської Русі сприятливий». 14 березня 1939 р. угорський уряд П. Телеки направив Празі ультиматум із вимогою впродовж 24 годин звільнити Підкарпатську Русь від чехословацької армії¹¹.

(Далі буде)

⁹ Олександр Пагіря. Як західна преса та дипломати писали про Карпатську Україну // <http://www.istpravda.com.ua/articles/2018/03/15/152208/>

¹⁰ Ланселот Лоутон. Україна: найбільша проблема Європи. Виступ у Лондоні 1939 року // <https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/04/7/34771/>

¹¹ Див.: Мар'яна В. В. Закарпатье как объект международной политики. 1938-1943 годы. *Новая и новейшая история*. 2015. № 5. С. 34-35.

Алла АНТОФІЙЧУК

ТИПОВІ ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ В УСНОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ І ШЛЯХИ ЇХ ВИПРАВЛЕННЯ

Усне мовлення є однією з ключових форм реалізації мовної компетентності учнів, тому його правильність і нормативність мають велике значення. Мовлення сучасного школяра повинно відповідати нормам літературної мови та забезпечувати необхідні комунікативні якості. Однак на практиці учні нерідко припускаються граматичних помилок у спонтанному мовленні. Ця проблема не нова – дослідники лінгводидактики звертали на неї увагу ще в минулому столітті, і вона залишається актуальною донині. Грамотно побудоване усне мовлення є показником загальної мовної культури людини, тому формування мовленнєвої грамотності учнів – важливе завдання шкільної освіти. Учні повинні не тільки мати достатні знання і навички, а й навчитися помічати та виправляти мовленнєві помилки самостійно. Від цього залежить успішність їхнього спілкування, уміння ясно висловлювати думки та дотримуватися норм літературної мови в будь-якій ситуації спілкування.

У мовленні школярів спостережено низку типових граматичних помилок, що можуть стосуватися як неправильного творення форм слів (морфологія), так і порушення будови словосполучень чи речень (синтаксис). Розглянемо найпоширеніші види таких помилок, характерні для усного мовлення учнів середнього і старшого шкільного віку:

Неузгодженість підмета і присудка. Частою є помилка у граматичній координації підмета та присудка. Наприклад, в конструкціях із словами на кшталт «більшість», «частина», «низка» учні помилково вживають присудок у множині: «*Більшість учнів відповіли неправильно*» замість нормативного «*Більшість учнів відповіла неправильно*». Такі слова, хоча й мають збірне значення, граматично є однинною, тож присудок узгоджується з ними в однині жіночого роду («*відповіла*»). Інший приклад: «*Переважає більшість школярів знають правило*» потрібно замінити на «*Переважає більшість школярів знає правило*». Також проблеми виникають, коли підмет виражений складеним іменником або числівником:

наприклад: «*Двадцять студентів прийшло*» замість правильного «*Двадцять студентів прийшло*» (або «*Двадцять студентів прийшли*» залежно від стилю мовлення). Учні можуть плутатися у родовому роді й числі присудка при підметах на зразок «*меншість*», «*половина*», «*частина людей*» тощо. Важливо звертати увагу на граматичний центр підмета й узгоджувати присудок саме з ним, а не з найближчим до дієслова словом.

Неправильне використання відмінкових форм іменників та числівників. Відмінкові помилки – одні з найпоширеніших у мовленні. Учні часом утворюють форму слова за аналогією, порушуючи граматичну норму. Типові приклади: «*були в кіні*» замість «*були в кіно*»; «*під пальто*» замість «*під пальтом*»; «*не вистачає восьмидесяти балів*» замість «*не вистачає вісімдесяти балів*».

Нерідко спостерігається невідповідність відмінкових закінчень нормі. Морфологічні помилки такого типу виникають унаслідок неправильного творення граматичних форм – відмінювання чи дієвідмінювання слів. Наприклад, кажуть «*сніга*» замість правильного «*снігу*», «*болі*» замість «*болю*» тощо. Уживання числівників теж спричиняє труднощі: типова помилка – поєднання числівників **два, три, чотири** з неправильною формою іменника («*три апельсина*» замість «*три апельсини*»). Правильне вживання відмінків потребує практики, адже в усному мовленні учні часто вживають розмовні або неправильні форми, не замислюючись про норму.

Помилки у прийменникових конструкціях (керування). Неправильний добір або відсутність прийменника – ще один тип граматичних огріхів. Значна частина таких помилок є результатом калькування або просторіччя. Наприклад, нормами літературної мови регламентовано говорити «*згідно з наказом*», тоді як учні часто вживають спрощений варіант «*згідно наказу*». Помилковим також є вислів «*по причині відсутності*» – правильна конструкція «*через відсутність*», «*з огляду на відсутність*» або «*унаслідок відсутності*». Типовими є кальковані

словосполучки на кшталт «*приймати участь*» (правильно: «*брати участь*») чи «*їхати на Україну*» (норма: «*їхати в Україну*»). Синтаксичні норми української мови передбачають чітке керування між словами у словосполученні, тому неправильний вибір прийменника або відмінка порушує граматичну правильність речення. Учням варто запам'ятати типові нормативні конструкції: «*вступати до університету*» (не «*поступати в університет*»), «*одружитися з Оксаною*» (не «*на Оксані*») тощо. Формування чуття правильного керування приходить через засвоєння великої кількості зразків літературного мовлення та порівняння власних висловлювань зі зразками.

Порушення порядку слів і структури речення. Для української мови характерний відносно вільний порядок слів, проте певні порядки є більш нейтральними і зрозумілими. Учніське мовлення інколи страждає від недоладного порядку слів, що утруднює розуміння. Наприклад, речення «*Особливо на мене сильне враження справив головний герой роману*» звучить недоречно; правильний варіант: «*Особливо сильне враження справив на мене головний герой роману*». Упершому випадку неправильно розірвано фразу, і акцент зміщено. Інший різновид помилки – неправильне вживання дієприслівникових та рідше дієприкметникових зворотів. Класичний приклад – так званий «недоречний дієприслівниковий зворот», коли підмет у реченні не є діячем, зазначеним у дієприслівнику: «*Шукаючи в лісі фіалок, нас застала ніч*». У цьому реченні граматично виходить, що ніч «шукала в лісі фіалок». Ще одна ситуація – дублювання підмета займенником. Наприклад, «*Куці, вони покрили схил гори*» варто відкоригувати на «*Куці покрили схил гори*», адже зайвий займенник **вони** тут недоречний. Також учні іноді змішують пряму і непряму мову або некоректно будують складні речення. Наприклад, помилка: «*Кайдашиха кричала, що мене вбили*» (замість правильної прямої мови: «...кричала: „Мене вбили!“»). Такі помилки найчастіше зумовлені перенесенням конструкцій розмовного стилю у шкільне мовлення, коли учні будують фразу, не дотримуючись строгого літературного синтаксису. Нормативний порядок слів та коректна структура речень особливо важливі в офіційному або письмовому мовленні, але й в усній відповіді на уроці учень повинен прагнути до логічності й зрозумілості висловлення.

Перелічені вище помилки – не вичерпний список, але вони трапляються найчастіше і характерні для усного мовлення школярів.

Причини, з яких учні припускаються граматичних огріхів у мовленні, можуть бути різноманітними, серед них визначимо такі: вплив неформального розмовного мовлення, мовна інтерференція та суржик, перенесення конструкцій з інших стилів мовлення, недоліки в засвоєнні граматичних норм. Зрештою, значна частина помилок спричинена елементарним незнанням або невпевненістю в знаннях правил. Причиною може бути і недоопрацювання помилок: якщо учень не отримав своєчасного зворотного зв'язку і не виправив помилку, вона закріплюється. Отже, прогалини у знаннях і навичках – вагомий чинник появи типових помилок.

Знання причин дозволяє обрати правильну стратегію для виправлення помилок. Якщо помилка від інтерференції – варто порівняти з іншою мовою; якщо від незнання – повторити правило; якщо від впливу розмовної стихії – напрацювати академічний стиль тощо. Усі ці причини повинні бути враховані в методиці роботи над мовленнєвими помилками.

Ефективна робота над граматичними помилками в учнівському мовленні потребує педагогічної делікатності й системності. Доцільно виправляти помилки в контексті, не перериваючи висловлювання, а м'яко коригуючи формулювання або перепитуючи з правильним варіантом. Учитель як носій мовної норми повинен моделювати правильне мовлення, коментуючи складні конструкції й демонструючи нормативні зразки. Дієвими є вправи з рольовими ситуаціями: інтерв'ю, публічні виступи, аналіз «прес-конференцій» з помилками. Корисно після відповідей учнів колективно редагувати реальні речення, що містять типові огріхи. Такий аналіз не лише закріплює норму, а й розвиває логіку й критичне мислення. Важливо створювати атмосферу довіри: не висміювати, а допомагати. Ефективним є також індивідуальний підхід: персональні пам'ятки, мінізавдання, спостереження за динамікою помилок. Коли учень розуміє причину помилки й мотивацію до правильного мовлення, він стає активним учасником корекції. Гнучка, мотиваційна методика підвищує мовну грамотність і впевненість у власному висловлюванні.

Для вироблення навичок граматично правильно мовлення варто включати у навчальний процес спеціальні вправи і завдання. Вони можуть бути як письмовими, так і усними, виконуватись індивідуально чи в групах. Наведемо кілька прикладів таких завдань:

(Продовження на 28 с.)

ТИПОВІ ГРАМАТИЧНІ ПОМИЛКИ В УСНОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ І ШЛЯХИ ЇХ ВИПРАВЛЕННЯ

(Продовження з 27 с.)

1. Редагування тексту з помилками (письмово).

Учитель пропонує учням текст із граматичними помилками, які потрібно знайти, пояснити й виправити. Це привчає до уважного читання й формує стійкі навички правильного письма.

2. Вправа «Виправ помилку» (усно, ігрова).

Учитель озвучує речення з помилкою, учень – швидко виправляє. Така вправа розвиває мовне чуття й здатність оперативно реагувати на помилки.

3. Складання речень за зразком (усно/письмово). На основі запропонованого прикладу учні створюють власні речення, що дає змогу закріпити правило в дії та виробити навичку моделювання мовних конструкцій.

4. Рольова гра «Консультант». У парах один учень озвучує речення з помилками, інший – виправляє та пояснює. Така взаємодія вчить слухати, аналізувати і грамотно аргументувати.

5. Творчі завдання з само- і взаємоконтролем. Есе, усний виступ або мініпроект із умовою: не допускати певного типу помилок. Після виконання – рефлексія й взаємоперевірка. Це формує навички свідомого контролю мовлення.

Наведені зразки завдань показують, що робота над граматично правильним мовленням може бути різноманітною і цікавою. Головне – систематично включати такі вправи в уроки, а не залишати виправлення помилок на випадок. Як зазначається в методичних рекомендаціях, подібні вправи можна використовувати і для індивідуальної роботи, і в парах, і в групах, залежно від мети уроку. Вони спрямовані не тільки на закріплення правил, а й на розвиток мовленнєвого чуття, уважності до слова, відповідальності за власне мовлення. Усі вправи варто системно використовувати на уроках і в позаурочній діяльності, адаптуючи до віку й рівня учнів

Пропонуємо **словничок-мінімум «Грамотний слововжиток»**, у якому подаємо приклади типових граматичних помилок в усному мовленні учнів та їх нормативні відповідники з короткими поясненнями. Такий формат сприятиме формуванню мовної грамотності, кращому розумінню правил і свідомому виправленню поширених хиб.

«Більшість учнів прийшли» ✗

«Більшість учнів прийшла» ✓

«Два футболіста» ✗

«Два футболісти» ✓

«Приймати участь у змаганнях» ✗

«Брати участь у змаганнях» ✓

«По причині відсутності вчителя урок скасували» ✗

«Через відсутність вчителя урок скасували» ✓

«Найбільш цікавіша книга» ✗

«Найцікавіша книга» ✓ (або «Найбільш цікава книга» ✓)

«Він побіжав до класу» ✗

«Він побіг до класу» ✓

«Стоячи у вікна, йому було видно майданчик» ✗

«Стоячи біля вікна, він бачив майданчик» ✓

«Мої однокласники вони беруть участь у проєкті» ✗

«Мої однокласники беруть участь у проєкті» ✓

«Осінь цього року тепліша» ✗

«Осінь цього року тепліша, ніж минулого» ✓.

Ці приклади демонструють типові помилки і варіанти їх виправлення. Важливо навчати учнів аналізувати помилку: чому той чи інший варіант є неправильним, на яке правило він спирається. Наприклад, показати, що «приймати участь» – калька, і в українській інше дієслово; або що «більшість учнів відповіли» суперечить правилу узгодження. Коли учень розуміє природу помилки, він легше її запам'ятовує й уникає надалі.

Грамаітична правильність усного мовлення учнів слугує ключовим показником їхньої мовної культури та вміння спілкуватися. Найпоширеніші помилки потребують системної корекції в навчальному процесі. Учитель повинен постійно акцентувати на мовній нормі та формувати в учнів навички самоконтролю, щоб вони самостійно помічали й виправляли помилки. Ефективно працюють практичні вправи, повторне проговорювання, читання вголос і моделювання правильних конструкцій. Важливо створити позитивне ставлення до виправлення помилок і мотивувати учнів через похвалу, цікаві мовні факти чи приклади відомих особистостей. Мовне середовище у школі має підтримувати культуру мовлення у всіх предметах. Учитель же має тримати руку на пульсі мовних змін, оновлюючи знання згідно з сучасними нормами, адже послідовна робота над мовленням – це запорука впевненого майбутнього учнів.

Лариса Міхаєла ТРАЙСТА-ІСПАС

КРІЗЬ СУМ І БІЛЬ

Лють...

Лють лютого б'є по землі.
Лють ворога ступає на Україну.
Лють серця відповідає люттю війни.
Лють міцніша за страх, лють клекоче в жилах.
Лють кличе нас до зброї, лють пробуджує волю.
Лють руйнує дім, лють палає вночі.
Лють не спинить жодна стіна, лють не загасить вогонь.
Лють у слові, лють у дії, лють у серцях,
Лють пам'яті й лють тих, хто втратив рідних.
Лють у наших очах, лють у наших руках,
Лють не зламає, лють не знищить, лють не зітре.
Лють відповідає люттю, лють стукає у груди ворога.
Лють України – як буря, лють свободи – як меч.
Лють стоїть над полями, лють палає в містах,
Лють лютого не пройде, лють люті захистить нас.
Лють у голосах, лють у криках, лють у молитвах,
Лють незламна, лють непереможна, лють вічна.

Ганна ЗЕЧУ

* * *

Іще не всі прочитанні книжки,
Не бачені міста, країни, люди...
Іще не всі проспівані пісні...
Отже, життя триватиме і буде!
Поки зима – шукаємо тепла,
Поки війна – в душі шукаєм тишу...
Іще не всі здійснилися дива,
І Сам Господь життя у книзі пише...
Коли тебе накриє сум та біль,
І сльози ти не зможеш зупинити,
Лиш пригадай, Господь тримає світ,
Тож будемо іще на світі жити!

* * *

Не вигадуй собі проблеми,
Бо життя, то не правильна схема,
Всі тут вперше зіткнулися з болем...
Залишайся, по-перше, собою,
Тим народженим, лагідним дивом!
Пам'ятай, що ти просто людина!
Пам'ятай, що ти Боже створіння,
Що любити – найкраще уміння!

Тетяна КУПРІЙ

* * *

у країні,
де дощі ніколи не втомлюються падати,
я все ще чекаю на диво —
на зустріч з тобою.

у країні дощів
можна потай поплакати,
та з небом осіннім
пролитися в землю сльозою.

у країні дощів
живу пересадженим деревом,
та жодна з гілок моїх тут
не стане дібровою.

у тутешніх містах
не знають мого коріння,
у тутешніх містах
говорять не рідною мовою.

у країні дощів
поміж звуків чужих,
звичок,
запахів,
розчинитися можна у сірій
буденній похмурості.

але в мене є ти,
тільки в іншій жорсткій реальності
ти виборюєш право
на мирне життя
на межі болю й мужності,

і тільки думками
«Живий! Слава Богу!»
рятуюся.
щоденно молю,
від страждань відвести,
від полону...

крізь відстань стає
моїм емоційним заземленням —
твій голос,
коли його чую,
на тому кінці телефону.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЧАРІВНИЙ РУШНИК

(ОПОВІДАННЯ)

(Продовження з № 378)

* * *

Вишиті квіточки, наче цвіли-процвітали – до душі листочки простягали, майоріли пелюстками, немов міняли свої чарівні-пречарівні кольори, приваблювали, манили-приманювали, зачаровували погляд...

Важко було відірвати погляд від рушника.

– Звідки в тебе такий фаний рушник, Одо' – часто питали гості.

– А звідки?.. Знайшла'м у скрині на поді, поміж тещиними клунками в яких тримала гроші, «Савтерію»¹ та всякі біхили².

– Страшно фаний рушник, варе вона його вишила?

– Не знаю, чи вона, чи ні, але, може, й вона, бо дуже гарно вишивала, маю одну сорочку та дві верети від неї.

– Думайте, як пропала жона – ніби їй ні не було – ні мертва, ні жива.

– Кажут, що давно часто траплялося такого. Так пропав і Михайло Ґулик, пушов косити на Шведук – і більш не повернувся ні по сьогоднішній день.

– Але теща не йшла нікуди із дому, а відразу зникла.

– Хтозна, що її заманило, затуманило і повело.

– Хто знає, що то могло бути.

– Що було – минуло!

– Але рушник фаний, дуже фаний, варе звідки мала таку файну «мінту»³?

* * *

– Вижу, бабин Іванку, що тобі любить мій рушник, бо дивись на нього, як телятко на нові ворота, – почув я позаду себе теплий приємний голос і відразу здав собі справу, що це голос моєї бабусі Марії Медянихи, яка зникла безвісти кілька років перед тим, як я мав появився на світ.

Мені справді подобався рушник, який приваблював мене, притягував до себе, як магніт. Я знав напам'ять всі його квітки, котра де стоїть: по середині квітка, яку ніколи ніхто не бачив, але всі знали, що то цвіт папороті, бо округ неї були три зелені листки папороті.

Я чув, що папороть цвіте раз на рік, у ніч на Івандель⁴, коли щастя ходить по землі та зацвітає папороть, а хто знайде квітку папороті, той буде найщасливішим на землі.

Кажуть, що Дьорді Могильник знайшов таку квітку – і міг відімкнути усі двері та всі колодки, не було такого замка, аби він не відімкнув, так говорили старі люди, але багато не вірували у квітку папороті, як стара Кавасиха:

«Пусті бріхні, хто таке чув, аби папороть цвіла у ніч на Івандель, та ще аби щастя приносила. Тадь ту папороть ні маржинка не їсть, хіба свині заколоті обпалювати нею. На те й годиться ваша папороть.

Округ квітки папороті, на рушнику був вишитий віночок із семи квіточок, різних кольорів.

Одні казали, що то «сікві»⁵, інші, що то якісь панські квіти, що у «варіші»⁶ ростуть, а були й такі, які говорили, що таких квітів немає на світі, і що вони тільки уява майстрині, яка їх вишила на рушникові. Кожна з тих квіток мала по чотири листочки у формі хреста, через ці листочки, наші гості та колядники говорили:

– Квіточки, як квіточки, але хто коли бачив такі листочки?

Рушник був завжди головною темою при застіллі.

Після квіточок, починали сперечатись над тими чотирма пташками, вишитими на краєчках рушника. Одні думали, що то пави, інші, що райські пташки, а наш сусіда Михайло Чорній, присягав, що то папуги: «Бо він, ади, носить молоко до одного пана, що живе в Коморі Сигітській, і десь-колись заходить і до хати, де його зустрічає птаха-папуга і чемно вклоняється «Буни зіуа»⁷ і навіть запитує «Че фачі, домнуле?»⁸».

¹ Сватерія – псалтир.

² Біхили – непотрібні папери.

³ Мінта – зразок.

⁴ Івандель – Івана Купала.

⁵ Сіква – гвоздика.

⁶ Варіш – місто.

⁷ Буни зіуа! – (рум.) Добрий день!

⁸ Че фачі, домнуле? – (рум.) Що робиш, пане?

– Тільки послухайте: «Че фачі, домнуле?». Я так ся перелякав, що аж три ночі підряд мені снівсь той птах. Біг за мною і пищав: «Стай пе лок!⁹»

Всі сміялися з Чорнія, але не вірив ніхто, що на рушничку вишиті папуги, а що, скоріш за все, стара Марія Медяниха вишила пташок зі своєї уяви.

Зверху віночка і внизу, під ним, були вишиті три рядки якихось гачків, хрестиків, павуків та інших значків, подібних до букв. До цих значків, ніхто й не чіпався. Досить їм було квітів та пташок, а про значки навіщо їм було бити голову?

Звідки я вгадав, що то голос моєї бабусі, не можу знати, і чому я не перелякався, теж не знаю по сьогоднішній день.

Я повернувся і побачив її – мою бабусю Марію Медяниху, яка зникла зі світу до мого народження. Вона була невисока ростом, з приємним обличчям, з рум'янцем на щоках, з веселими очима та з усмішкою на вустах, завита по-невістоцьки, понад вуха, у жовтій хустині з червоними та синіми квітами, в чистій вишитій сорочці, у чорній сукні, шовковім платі, теж чорнім зі дрібними червоними квіточками, і взута в лакові топанки.

– Не боїшся мене, Іванку?

Я помахав головою, що не боюся.

– Добре, Іванку! Бабуся тебе любить, не бійся бабусі! Я присяду тут на скриню до дров і розкажу тобі історію цього рушника. Хочеш?

Я закивав головою на знак згоди.

– Я і мої сестри народились разом – тобто, ми трійня! Марія, Анна та Василина. Мати померла при пологах, а батько, якийсь катуня, угорець чи австріяк, закаламутив матері голову і зник у світ широкий. Тому нас виростила наша бабуся Палагія та дідусь Мірон. Мене називали старшою, бо я першою появилася на світ, а за мною Анна, а вже потім і Василина, яку вважали меншою, а Анну – середушою. Бабуся Палагія була великою чародією, а дід Мірон був чорнокнижником. Їх всі дуже боялися і поважали не тільки у нашій селі, а по всій околиці. Бабуся розмовляла з мертвими. Бувало, помре чоловік, або жінка, а домашні, тільки родина, не інші, хочуть про щось дізнатися, що покійник, чи покійна не встигли сказати, то приходили до бабусі Палаги і кажуть: «так і так, хочемо знати те і те...», а бабуся мала книгу, з якої читала кожного чертверга, молилася до небесних сил, а після четвертого чертверга їй давався на сон мертвий чоловік, чи мертва жінка, і говорили те, що

хотіла знати родина. Бувало, що покійники не хотіли говорити. Тоді стояли до бабусі спиною.

Одного разу, хтось убив Грещукового легіня. О, той був такий файний, як ангел, – високий, як дуб, молодий, якраз до одруження, а тут знаходять його мертвим з розколотою головою біля кашіці у Пішіторі. Поховали легіня, поплакали за ним, потужили, аж тут його мати Катерина Грещукова, хоче знати, хто убив її сина, бо дуже 'го любила. Ще мала одного сина старшого, але тот був уже одружений, а родичі завжди найдужче люблять найменшу дитину. Приходить Катерина до бабусі Палаги і каже: «так і так, хочу знати, хто ми звів дитину зі світу». Бабуся почала постити та читати з книги чотири чертверги підряд, після чого дався їй на сон покійник. Гарний, усміхнений – наче живий, і питає бабусю:

– Навіщо ви, тетко, Палаго, турбуєте мій сон?

– Та, ади, легіню, твоя мама хоче знати, хто тебе вбив?

– Я хотів би, і не хотів би, аби мати знала, хто мене вбив, – відповів бабусі покійник.

– Якщо не хочеш, то не кажи, – відповідає бабуся.

– Якщо мати хоче дізнатись, хто мене вбив, то мушу вам казати, хочай їй не стане від того легше, тільки гірше буде.

Бабуся помовчала, помовчав і легінь, а далі каже:

– Мене убив мій рідний брат!

– Не може бути!.. – перелякалася бабуся Палага.

– Так, тетко Палаго, він мене убив і кинув у кашіцю, але він не винен, бо я любився з його жонов – вона була моєю любаскою. Так що він не винен. Кажіть мамі, аби дала на служби, аби Господь відпустив мені гріхи, бо дуже ми важко на душі, а брат не винен.

Бабуся не сказала цього Катерині, як могла таке сказати їй? А відтоді, кільки разів хотіла говорити з іншими покійними душами, та їй появлявся уві сні покійний Грещук і грозив пальцем. До кінця бабуся покликала до себе Катерину і сказала їй:

– Не хотіла'м ти казати, але так і так... твій старший син убив меншого, бо тот любився із його жонов. Дай на служби за його душу!

Таку силу мала моя бабуся Палагія, аби ти знав, Іванку!

(Далі буде)

⁹ Стай пе лок! – (рум.) Стій на місці!

Мірча СТРЕЙНУЛ

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ

(Продовження з № 378)

РОЗДІЛ II

ЧЕРВОНІЙ СНІГ

Зима настала раніше й була значно суворішою, ніж у попередні роки. У Вижниці снігу намело по два, а подекуди, в долинах, і по три метри. Навіть воронам було холодно...

Усюди було чути:

- Мороз!
- Лютий мороз...
- Холод, та й годі!
- Хо-ло-о-д...

І всі пили чай та гаряче вино так, що носи червоніли більше від випивки, ніж від морозу, а деревам було так холодно, що їм хотілося самим себе підпалити!

– Чи чули ви колись про таке?

– Для нас це добра погода, – мовив Олінік, погладжуючи свою білу, мов сніг надворі, бороду. – Прикордонники й самі гріються, тож охорона не надто пильна. Сьогодні ввечері до нас надійде п'ять кілограмів золота. Цілий статок, Вончіку! Якби я не знав тебе за чесного хлопця, мусив би сам переносити золото за кордон... Прийдеш близько десятої, Вончіку. Якщо золото прибуде – забереш і відразу рушиш до Польщі. Домовилися?

– Домовилися, пане!

Увечері Вончік прийняв мішечок із золотом.

– Дивися в обидва! – благав його Олінік. – Тут маєшдесь шістсот тисяч леїв.

– Жодного клопоту!

– На восьмій коті, біля трьох дубів... Поляка звуть Бартек... Умовний знак – крик пугача... Решту знаєш. Побачимось, дай Боже, післязавтра вранці. Бартек нехай дасть тобі підтвердження прийому золота. А тепер – зайти на кухню, візьми термос із гарячим чаєм і пляшку рому.

Старий любив контрабандистів, як власних дітей...

До лісу Олінік підвіз Вончіка саньми. Вони швидко й без зайвих слів попрощалися. Гуцул почекав деякий час, доки дзвіночки саней розчинилися в нічній тиші, а тоді рушив пішки крізь густий і мовчазний ліс.

Почав падати сніг.

Мороз трохи відпустив, але густий сніг з великими лапатими сніжинками сильно ускладнював ходу. Вончік раз у раз сковзав у підступні ями, повні колючок і сухого терня. У лісі панувала гнітюча тиша. Не вив

вовк, не тужила пташка... Здавалося, що будь-яке дихання тієї ночі згасло.

Згодом Вончікові довелося підійматися до гірського хребта. Не стежкою, а кружним шляхом, під чагарниками, бо інакше можна було натрапити на прикордонників. Дихання ставало дедалі важчим, очі боліли, піт заливав чоло, але ноги не тремтіли ані мить – уперед, завжди вперед, до вершини, звідки легкий схил виводив до кордону.

Після години ходи він зупинився, щоб закурити цигарку, яка трохи його підбадьорила, і знову рушив у темряву лісу.

«Добре, що я вдягнув кожух, – подумав він. – А то б чорт забрав мене за такої проклятої погоди!» – і впевнено ступав по пухкому снігу, що, здавалося, хотів поглинути його разом із шапкою.

Чим далі він ішов, тим рідше траплялися дерева. Там, вище, не було навіть чагарників. Кремінь і сніг. Більше – нічого.

На вершині не лише сніжило, а й дув лютий вітер, що миттєво заморожував піт на чолі гуцула. Якби Вончік не мав надзвичайно точного чуття орієнтації, сильного, мов вовчий інстинкт, то неодмінно заблукав би. Та він, трохи перепочивши, почав спускатися просто до кордону.

Щоб не покотитися вниз, мусив бігти схилом, аж поки не впав у яр, де зупинився й прислухався. Тут вітер не діставав, тож Вончік міг чітко почути будь-який звук, але нічого не порушувало білу тишу сніжної ночі.

Лише коли він був за два-три кроки до кордону, почув, як хтось здалеку крикнув:

– Хто там, га-а-а...?

Потім пролунав постріл.

«Когось упіймали, – стислося серце Вончіка. – Горе його шкурі... Бідолаха», – і він перехрестився.

Та страх не зламав гуцула. Він рушив далі, знову зупинився, прислухався – тепер уже нічого не було чути. За струмком – Польща. Вончік переповз його по кризі, вкритій снігом. Діставшись до чагарника, з polegшенням зітхнув і навіть наважився закурити.

На румунському боці з темряви з'явився патруль. Голоси прикордонників чулися чітко аж до Вончіка. Вони говорили про контрабандиста, якого спіймав інший патруль. Невдовзі прикордонники зникли, і гуцулові вже не довелося ховати цигарку в долоні.

Відпочивши як слід, Вончік рушив далі й незабаром дістався до трьох дубів, де в заметілі терпляче чекала тінь. У ніч пролунало протяжне, моторошне виття пораненого пугача, наповнивши страхом усе живе.

Крик був настільки жакливий, що гуцул на мить повірив: то справді пугач. Насправді ж польський контрабандист, про якого говорив Олінік, сколихнув повітря тим зловісним стогоном, схожим на крик смерті.

Коли Вончік пірнув під гілля дубів, тінь відокремилася, тихо сміючись.

— Ну що, злякався?

— Я? Ні-і!

Він не хотів здаватися боягузом перед поляком.

— Отже, приніс золото? Дай-но глянемо на товар... — і освітив мішечок. — Гарне золото. Ось чек. Ну що, вип'єш сливовиці? — спокусив поляк, простягаючи флягу.

— Дякую. Добрий напій. То, значить, ви і є справжній Бартек?

— Бартек, кажеш... Може, й так. Бог знає. Чим більше людей нас знає, тим гірше для нас. Маємо бути, як сови. Нічні люди, товаришу.

— Так, нічні люди, пане Бартеку...

*

Вончік повз навкарачки до струмка, та мусив одразу зупинитися. Зі сходу наближався патруль, важко пробираючись крізь замети. Гуцул припав до снігу, затамувавши подих. Прикордонники голосно розмовляли, були дуже веселі. Вони пройшли за кілька кроків від Вончіка; коли віддалилися, він обережно поповз до струмка.

Нарешті дістався іншого берега й підвівся на ноги. Враз пролунала черга пострілів. Польські прикордонники помітили його й узяли на приціл. Вончік мчав навмання. Хоч патруль стріляв без упину, жодна куля не влучила, і за кілька митей гуцул вийшов за межі досяжності рушниць.

Та небезпека ще не минула. На румунському боці наближався інший патруль. Вончік побачив його надто пізно, не встиг сховатися й отримав кулю в праве плече. Його врятувало те, що, падаючи, він скотився в колючий чагарник, де прикордонники не змогли його знайти. Через холод чи з нудьги вони не стали шукати тінь, у яку стріляли, а рушили далі, обговорюючи щось дуже веселе й регочучи на весь голос.

РОЗДІЛ III

ЗАГНАНИЙ ВОВК

Коли солдати зрештою зникли в білуватій темряві, Вончік підвівся з терняку. Один невдалий крок — і колючки подряпали йому обличчя. Стримавши лайку, він важко вибрався з покрученого гілля, яке, здавалося, хотіло втримати його у своїх проклятих обіймах.

Він рушив далі; ноги грузли в снігу, але гуцул напружувався та, скрегочучи зубами, йшов уперед. Йому

треба було ще тієї ж ночі дістатися до Вижниці: вдень рана могла привернути увагу людей.

Вончік підніс руку до рани, намацав її під сорочкою, щоб з'ясувати, наскільки сильна кровотеча, й похитнувся, охоплений хвилею слабкості. Пройшовши ще добрий шмат дороги, він опустився навколішки, щоб перепочити. Мороз відпустив, ішов тихий сніг. Десь у польському селі собаки гавкали на якусь примару.

Усе здавалося далеким і приглушеним. Не лише ніч, а й сніг засипав звуки, мов піском. Між деревами, загублена в заметах, тремтіла бліда світлинка — ніби чатувала біля узголів'я хворого чи померлого. Вончік дивився на неї з великою надією в серці. Віра в життя поверталася, й обличчя його розквітло широкою, ясною усмішкою. Він був такий упевнений у собі, такий щасливий, що здивовано обернув голову, коли хтось легенько торкнув його плече.

— Що з тобою, чоловіче?

— Відпочиваю, — спокійно відповів він, не злякавшись прикордонника, що нахилився над ним.

— Бачу, з плеча тече кров... Дивись... у мене долоня мокра...

«Тепер мене заарештують, — подумав Вончік. — Поведуть до Вижниці, а звідти — просто до Чернівців...»

Та ця думка його не налякала. Він і далі усміхався; усміхався й прикордонник, який уже закурив. Вончік раптом відчув хвилю величезної симпатії до цього чоловіка поруч.

«Яке дивне життя, — подумав гуцул. — Нарешті зустрічаєш людину, що тобі до серця, а вона, на лихо, з тих, хто має зв'язати тобі руки й кинути в темряву копальні...»

Наче вгадавши його думки, прикордонник прошепотів:

— Я не поведу тебе з собою, не обшукуватиму й не питатиму, хто тебе поранив.

— Дякую тобі, чоловіче. Але чому ти це робиш?

Прикордонник довго й розгублено вдивлявся в ніч.

— Не знаю, — дуже тихо відповів він. — Може, тому що падає сніг... може, тому що я побачив тебе навколішках у заметі...

Гуцул підвівся й потис руку прикордонникові:

— Дозволиш освітити тобі обличчя?

Кишеньковий ліхтарик осяяв його щоки — лагідні, затінені легкою тугою, тугою понад людську.

*

Стояла лагідна, приємна погода наприкінці лютого. Олінік готував дуже складний транспорт — справжню експедицію, пов'язану з безліччю небезпек. Цього разу керівництво контрабандистами мав узяти на себе Вончік.

(Продовження на 34 с.)

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ

(Продовження з 33 с.)

— Кращого за тебе не маю, — сказав Олінік. — Лише ти здатен як слід провести цей транспорт. І заплачу тобі по совісті, чоловіче.

Хоч великі контрабандні операції, що потребували численного люду, Вончікові не подобалися, він погодився. Відмовити Олінікові, який дуже наполягав, було незручно.

— Гарзд, беруся.

— Але будь обережний. Товар дорогий, а охорону посилили. Мені здається, прикордонники вже взяли наш слід.

Наступного дня Вончік усе підготував, а ввечері, віддавши останні розпорядження, вирушив у дорогу.

Біля кордону він наказав обозові зупинитися. Вечір був ясний і не надто холодний. Час від часу повівав теплий вітерець, розм'якшуючи замети. Коли контрабандисти зупинилися, саме сходяв величезний, кривавий місяць, що забарвлював ніжні сніги в долинах. Незабаром світло розчинилося в м'яких блакитних тонах, перетворюючи голі дерева на райські кущі.

— Гарна погода, — мовив один із контрабандистів, — але не зовсім добра для нашого ремесла. Я б волів густий туман над стежками, щоб нас не було видно. Цей проклятий місяць ще завдасть нам лиха. Чиста комедія.

Вончік довго дивлявся в обрії. Ні, нічого підозрілого. Тиша й спокій. Жодного пострілу, жодного гавкоту собаки — нічого. Абсолютно нічого. Йому майже не подобалася ця тиша; здавалася неприродною. Якби залежало від нього, він би охоче повернув назад і відклав цю небезпечну експедицію.

— Уперед! — наказав гуцул, і обоз знову рушив.

Дуже далеко, за кордоном, час від часу блимало світло — умовний сигнал польських контрабандистів. Вончік і сам кілька разів блиснув кишеньковим ліхтариком.

«Дарма Олінік обрав такий сигнал, — подумав він. — Надто ризиковано: одразу привертає увагу...»

Обоз не встиг зробити й десяти кроків, як опинився віч-на-віч із патрулем, що ховався за пагорбом. Утікати було пізно. Всупереч наказам Вончіка, один із контрабандистів відкрив вогонь, і прикордонни-

ки миттю відповіли. Постріли роздерли нічну тишу. Обидві сторони стріляли без упину. Незабаром один контрабандист упав, хриплячи, в сніг. Потім упав і прикордонник.

Контрабандистів було втричі більше, тож прикордонники змушені були відступати, переслідуючи майже впритул. Вончік же залишився на місці й підійшов до поваленого. Той був мертвий, і гуцул, не зважаючи на небезпеку, схилився над прикордонником.

Той ще дихав.

— Чи можу я чимось допомогти? — спитав Вончік.

— Не думаю, — тихо відповів солдат.

Вончік здригнувся: він упізнав цей голос. Нахилившись, він побачив знайомі очі — це був той самий прикордонник, що допоміг йому в ту ніч, коли він ніс золото для Бартека.

— Це ти?.. Ти?

— Я, чоловіче.

— Поранений у груди?

— Біля серця.

— Я підніму тебе й віднесу до пікету.

— Щоб мої тебе схопили? Та й сенсу немає. Мене вже ніхто не врятує. Маю кілька хвилин і вирушу туди ж, куди пішов твій товариш. Іди, тобі треба дбати про транспорт. Кожному — своє ремесло...

— Я залишусь з тобою, — твердо сказав гуцул. — Хай чорт забере той транспорт! І без мене впораються!

Вончік сів у сніг поруч із прикордонником.

— Хочеш закурити?

— Можеш дати цигарку, але прикури мені.

Гуцул зняв свій сардак, скрутив його й підклав пораненому під голову.

— Дякую, — сказав той. — Так я краще бачитиму зорі. Мені подобається вмирати так: уночі, дивлячись на зорі, з доброю людиною поруч.

— Проклята мить, коли я взявся за цей транспорт...

— Ні, не проклинай. Ти не винен. І той, хто в мене стріляв, теж не винен. Мені судилося померти від кулі — от і помираю. Краще мовчімо й дивімося на небо. Бачиш ту велику світлу зорю біля Чумацького Шляху? Наче око Боже...

— Так, велика й гарна...

Погляд Вончіка потонув у золотому розсипі неба, по якому Чумацький Шлях розлив свої зоряні води; потім він довго дивився на місяць, ссайво якого п'янило, мов надто міцний напій. Згодом перед очима лишилися лише його примарні блакитні сніги, а на обрії, на півночі, жевріла купка червонястих зірок, мов жар покинутого пастухами вогнища.

Раптом одна зоря зірвалася, і срібна смуга розітнула небо.

— Упала зоря... — прошепотів Вончік і стис руку прикордонника, але вона не відповіла, лишилась важкою, мов шматок свинцю.

Гуцул повільно підвівся, накрив обличчя мертвого й, похитуючись, рушив у бік Польщі.

*

Після тієї події Вончік став ще дикішим і більше не погоджувався працювати разом з іншими контрабандистами. Жорстокі або бездумні, вони постійно дратували його найпідлішими витівками. Один із них навіть доніс на нього Олінікові: анонімний лист на-

тякав, що Вончік готує велику зраду проти господаря. Та старий зневажливо кинув листа, й гуцул не мав із цього жодних прикростей. Проте його ненависть до людей стала майже хворобливою.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Олімпія ІВАНІЧУК

ВЕСІЛЛЯ

Весілля – це велика радість для всіх добрих людей, а для молодої пари – щаслива й пам'ятна подія. Бо молоді вирішили, що не можуть жити один без одного, тому й вінчаються та роблять весілля.

Спершу повідомляють родичів, а ті організовують сватання. Родичі молодого йдуть у свати – посилають старостів до молодої.

Давній звичай відбувався так:

«Ми прийшли сватати вашу дівчину!» – промовляли старости.

«Ми раді вам, сідайте», – відповідали родичі дівчини.

«Дякуємо! Це наш син. Що скажете, віддасте вашу дочку за нього?»

«Може, й віддамо, але хочемо знати, яке віно має ваш син?»

«Даємо пів фалчі поля, коня, віз, дві подушки, одну піхану вереню і нову одягу, окрім тієї, в якій він буде вінчатися. А ви що даєте доньці?»

«Ми теж даємо пів фалчі поля, одну корову, дві піхані верені, дванадцять подушок, десять подушечок, дві ковдри, перину і ще одну ковдру. Даємо також три прості верені, чотири простидла, два ткані коври, два настінні килими, лавичник, чотири святкові сорочки, оксамитову спідницю, дві пари черевиків...»

І далі перераховувалися різні види одягу, взуття та предметів для господарства й кухні.

Так приблизно й відбувалося сватання.

Після всього сказаного домашні газди просили старостів до столу. Там уже вирішували, де молоді житимуть після шлюбу – в хаті молодого чи молодої.

При цій події співали:

*Не плач, не плач, дівчинонько,
Бо ти так хотіла,
Бути файнов княгиноньков,
Бо казалась, що вже-с спіла.*

*Ой червоний бурачок,
А зелена гичка –
Вчора була-с дівчинонька,
Нині молодичка.*

У бідних газдів звичай був той самий, лише придане не давали менше. Сьогодні, звісно, придане інше – квартири, машини, меблі тощо.

Далі, кілька днів або тижнів родичі молодих шукають весільних батьків та маток для шлюбу – зазвичай просять хресних. Молоді шукають парубків та дівчат для дружбів і дружок, а потім ходять запрошувати на весілля. Молода має дві або чотири дружки, а молодий – дві святивки. Дружки й святивки також ходять із запрошеннями. Дружки йдуть запрошувати селом у святкових народних костюмах; у сусіднє село – з пляшкою горілки та колачем, загорнутим у рушник.

За десять днів до весілля купують товсті вінчальні свічки й прикрашають їх квітками та рушниками. Матки вінчають фінів, а потім свічки несуть святивки.

У четвер перед весіллям старший дружба йде до молодої верби; за ним – малі дружби, кухарка та мати молодого. Такий самий звичай відбувається і в молодого.

Старший дружба рубає гнучку молоденьку гілку верби та знімає з неї кору для весільної стрічки молодого. Коло верби мати молодого частує дружбів і всіх присутніх.

Тоді приходять аделка з дівчатами та хлопцями і співають:

*Я не хочу віддаватись,
Бо ще молода,
Бо ще хочу в мамі спати,
Бути мамина.*

Дружки, заховані за вербою, переспівують, а аделка веде далі:

*Я ще хочу погуляти
На весіллях, на танцях,
Танцювати з дружечками
Та з файними парубками.*

Дружба несе вербову кору до молодої і віддає її хрещеній матці, бо ввечері відбудуться гуски – так називають суботній вечір перед весіллям. Цього вечора сходяться жінки, кожна приносить подарунок (переважно курку для молодих), сідають за довгий стіл, накритий білою скатертиною.

(Продовження на 36 с.)

ВЕСІЛЛЯ

(Продовження з 35 с.)

На ньому – хлібні грінки, складені колом, а перед маткою – вербова кора, червоні стрічки, мірта, барвінок, білий віночок, білок у тарілці, нитки й голка.

Скрипка грає, а матка ліпить на вербову стрічку барвінок і мірту, пришиває до віночка і співає з жінками сумну пісню:

*Ой заграйте, скрипниченьку, до вінка,
Най приступлять тато й мати до стола,
Най відкуп'ють від маток золотий віночок.*

Потім:

*Цей віночок біло-золотий,
З Києва маткою куплений,
Від київського майстра –
Він дуже дорогий.*

Батько молоді кладе гроші матці в долоню, поки та не закріє її. Віночок кладуть у шафу під замок.

Віночок був дорогий тим, що заможні клали в нього золоту монету або позолочену стрічку, а бідні – просту монету чи позлітку.

Потім кухарки подають горілку й закуску. Жінки виходять танцювати, а аделька співає:

*Я не хочу віддаватись,
Бо ще молода.
Я ще хочу в мамі спати,
Бути мамина.*

*Я ще хочу погуляти
На весіллях, на танцях,
Танцювати з дружечками,
Із файними парубками.*

Молоді пари продовжують танцювати, а аделька співає далі:

*Мамо, я ще хочу бути в тебе,
Не пильнуй мене віддавати.
Поможу тобі, де треба,
Не віддавай мене з хати!*

*Татку, ти мій, татку,
Скажи моїй мамі,
Би не дала мене з хати –
Хочу з вами бути далі.*

*– Не віддамо тебе з хати,
У нас будеш жити.*

*Молодий буде відданий –
Нема що робити.*

Опісля молода заходить до хати, музиканти грають марш, і крізь браму заходить молодий. Дружби вітають, а один із них питає:

«Хто ти є? Чого прийшов? Ми тебе не кликали! Тут для тебе дівчини нема!»

Другий дружба відповідає:

«Це парень з нашого села. Pozнайомтесь.»

Потискають руки. Молодий запрошує молоду до танцю. Аделька співає:

*Гуляй, доню, скільки хочеш,
Я рада, що можеш,
Рік за роком все минає
Ти чимраз старієш.*

*Старой дівки вже не хочуть
Ні старі, ні парні,
Бо дівчата виростають,
Як квіточки файні.*

*Мамко моя, добре кажеш,
Віддаюся молодому
За любого мого парня,
Щоб не сталася старою.*

*Я гуляю і танцюю
З моїм любим парнем,
Бо ми обоє вже рішили,
З'єднатися святим шлюбом.*

На гусах хрещена матка молодого вишиває йому квітку з барвінку та мірти.

У суботу сарай прибирають килимами, ставлять столи й лавиці. На столах – горілка та інші частування.

Увечері дружби з пляшками виходять пригощати тих односельчан, яких не кликали, але які прийшли подивитися.

Вранці матка виносить віночок і ухкає, а аделька співає:

*Цей віночок відкупила
Від вас матка пошановна,
Тепер щиро я вам дала,
Покладіть на головочку на шовкові коси.*

Матка на голову молоді кладе вінок, а потім велінь, а аделька продовжує співати:

*Ой гадали сусідочки,
Що я не віддамся,
Зазирали у пліточки,
Чи я прийму Іванця.*

До церкви молоду ведуть старші дружби, поряд ідуть дружки і малі дружечки; вінчальні батьки з

великими свічками, далі весільні гості. Перед шлюбом мати нагадують молодій, щоб та «настовкла молодого», аби бути головою в хаті.

Під час шлюбу мати пригощають людей пиріжками та калачем з медом.

Після вінчання молоді йдуть разом, потім розходяться кожен до свого двору. Перед розлукою *шерпаються за вуха*.

Перед входом молоді малі дружби поливають водою землю і кажуть:

*Тут нова границя,
Не вільно переходити.
Хоч тут молодого цариця –
Треба дружбам заплатити!*

Молода дає гроші, переходить межу, музиканти грають. Батьки благословляють її калачем і рушником.

Столи накриті стравами: студенець, буряковий салат з хрінном, пиріжки, хліб, горілка. Молода частує гостей самогоном.

Співають весільних пісень, танцюють.

Молода з батьками вгощають кожного найміцнішою самогонкою із цукрового буряка. Після цього починали їсти студенець, а після студенцю кухарки перемивали посуд і подавали гарячі галушки. Далі всі починали попивати, жартувати, а також співати пісень: «Розпрягайте, хлопці, коней», «Зацвіла ружа трояка», «Червона калина» та інші.

Музиканти раз у раз грають марш для гостей, що запізналися. Весільні гості виходять танцювати.

Опісля кухарки подають *наченку* – теплу, щойно витягнуту з печі. А після цього слідує «честування». Спочатку кличуть родину, а потім гостей; усі дарують гроші – хто скільки може. Опісля лічать гроші й повідомляють зібрану суму.

Далі йде «дарування калачів» – мелодія виводу. Всі, тримаючись за руки, виходять танцюючи з-за сто-

лів. Коло веде дружба, піднімаючи догори руку, в якій міцно тримає калач і пляшку горілки.

Після цього танцю музиканти починають «руську».

Всі танцюють, поки не приходить молодий за молодю. Тоді музики молоді зупиняються грати, а весільні гості танцюють далі – їм грають музиканти молодого.

Новоприбулі весільні гості знову дарують молодій різні дари: одяг, тканину, посуд. Якщо молода має жити в хаті молодого, то він забирає її з приданим і зі всім надарованим.

Виносять з хати скриню, в якій знаходиться одяг та різні речі для хати, і відкривають її. Але якщо молода має незаміжню сестру, та сідає на скриню й не допускає її відкривати, а дружби несуть скриню разом із нею та ставлять на віз. Дівчина не злізає звідти, доки дружби не дадуть їй грошей. Опісля молодий бере молоду на руки, садить її на віз і везе до своєї хати, де розвантажують придане і продовжують весілля. При цьому співають:

*Ой, моя свекруха,
Ти щирого духа,
Приймеш мене в хату твою,
Та чи приймеш любов мою?*

*Ой, ти, невісточко мила,
Я тебе чекала,
Пару ночей тебе снила,
Тепер я ся зрадувала.*

Всі подарунки кладуть на ліжко:

*На м'яконьких подушках,
Молоді будуть спати,
А на тканих коворах
Будуть танцювати.*

Опісля гості сідають за стіл. На час знімання вінка з голови молоді і завивання її у шовкову хустку співають:

*Ой, червоний бурячок,
А зелена гичка,
Вчора була дівчинонька,
Нині молодичка.*

*Побралися двоє,
Молоденькі обоє
І почали учитися,
Як їм любитися.*

Після весілля відбувається колачення. На стіл кладуть вісім колачів – для батьків молодого, молоді та для вінчальних батьків. Їм дарують і вовняні речі.

❖ ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА ❖

Володимир АНТОФІЙЧУК

СВЯТИЙ ПЕРШОМУЧЕНИК СТЕПАН

Про нього довідуємося з *Діянъ апостолів* (Діян. 6–7). Він відкриває трагічну й водночас світлу сторінку історії християнства. Його постать стоїть на межі двох світів – старозавітного Ізраїлю та новонародженої Церкви Христової. Він не був апостолом у конкретному сенсі цього слова, не належав до найближчого кола дванадцяти, але саме йому судилося стати першим мучеником, першим, хто засвідчив істинність Христової науки і пристрасним словом, і власною кров'ю.

Біблійний текст про цього святого становить смислову вісь усіх подальших богословських, філософських і культурологічних інтерпретацій. Бо Степан – не абстрактний образ першого мученика. Він – жива людина, покликана Христовою Церквою, випробувана словом і увінчана жертвою.

Книга *Діянъ апостолів* уводить Степана в контексті внутрішнього життя ранньої Церкви. Апостоли, щоб не занедбувати служіння словом, обирають сімох мужів для дияконського служіння. Першим серед них названо Степана, і не випадково: «*І вибрали Степана, мужа, повного віри і Духа Святого*» (Діян. 6: 5). Обдарований словом, силою переконання і духовною сміливістю, він проповідував, «*здійснював у народі великі ознаки й чудеса*» (Діян. 6: 8), вступав у диспути з книжниками, викриваючи формалізм віри, що втратила живий зв'язок із Богом. І результат цих суперечок вельми показовий: «*І не могли противитися мудрості й Духові, яким він говорив*» (Діян. 6: 10).

Нездатність відповісти словом породила бажання заглушити слово насильством. Проти Степана ви-

сують звинувачення у богохульстві, «*начебто він говорив зневажливі слова проти Мойсея і Бога*» (Діян. 6:11). І він волею ідейних супротивників постав перед Синагогою – вищим релігійним судом Ізраїлю. «*Поглянувши на нього, всі, хто сидів у Синагозі, побачили, що його обличчя було подібне до обличчя ангела*» (Діян. 6: 15). Ця фраза відкриває внутрішній духовний стан святого Степана у вирішальний момент його свідчення. Це сталося ще до його промови і звинувачень у богохульстві. Тобто ще до того, як він заговорив, його обличчя вже свідчило.

Синагога – місце суду, напруження, ворожості. Саме там, де очікували страху або захисту, з'являється спокій, який не можна пояснити психологічно. Це й означало, що подія вийшла за межі звичайного людського протистояння.

Для біблійного читача чи слухача цей образ неминуче викликає асоціацію з Мойсеєм, про якого сказано, що після розмови з Богом його обличчя сяяло (Вих. 34: 29–35). Там сяйво було знаком зустрічі з Богом, а тут – знаком перебування в Дусі Святому.

Обличчя Степана стає ангельським тому, що він уже не захищає себе. Він перестає бути центром власної долі й стає носієм Слова Божого, що має прозвучати. Отці Церкви звернули увагу на те, що саме вороги бачать цю зміну. Не учні, не апостоли, а ті, хто готується його засудити. Це принципово, адже святість виявляється навіть для тих, хто її не приймає.

Іоан Золотоуст підкреслював, що це було мовчазне викриття, бо обличчя Степана свідчило проти люті Синагоги ще до будь-яких слів. Аврелій Августин зауважував, що тут Бог сам засвідчує невинність свого слуги через внутрішню ясність, яку неможливо підробити.

Тому процитована євангельська фраза стала ключовою для малярства. І в іконі, і в західному живописі художники майже завжди виділяли обличчя Степана світлом, навіть тоді, коли все довкола занурене в напруження чи темряву.

Промова Степана (Діян. 7) – найдовший монолог у книзі *Діянъ апостолів*. Вона не спрямована на самозахист, а провидячи осмислює історію спасіння, провадить слухачів шляхом Авраама, Йосифа, Мойсея і пророків, щоб показати постійну напругу між Божою ініціативою і людським спротивом. У кульмінації звучать слова про храм: «*Всевишній не в рукотворних*

Рембрандт. Побиття камінням святого Степана. 1625 р.

храмах живе» (Діян. 7: 48), які безпосередньо нагадують, що Бог не може бути привласнений.

Завершується промова пророчим викриттям: «Ви, твердошиї, з необрізаними серцями й вухами! Ви завжди противитесь Святому Духові, – як батьки ваші, так і ви!» (Діян. 7:51). Ці слова стали вироком для суддів Степана.

Реакція Синедріону миттєва й жорстока. Степана вивели за місто й каменували. Однак євангельська розповідь переносить акцент із насильства на духовний стан мученика: «А він, повний Духа Святого, глянувши на небо, побачив славу Божу й Ісуса, що стояв праворуч Бога» (Діян. 7: 55). Це бачення «відкритого неба» – відповідь Всевишнього на земний суд. Останні слова Степана вводять його в центр христологічної парадигми: «Господи Ісусе, прийми духа мого!» (Діян. 7: 59); «Господи, не зарахуй їм (каменувальникам. – В. А.) це за гріх!» (Діян. 7: 60). Промовлене Степаном майже дослівно перегукується з молитвою Ісуса на хресті (див.: Лк. 23: 34; 46), роблячи його мучеництво наслідуванням Христа і в смерті, і в любові.

Поруч зі Степаном у цій події з'являється ще одна постать – Савл, майбутній апостол Павло, який стеріг одяг каменувальників. Церква прочитує в цьому глибокий символ: молитва Степана про прощення стає духовним зерном навернення одного з найбільших апостолів.

Образ святого першомученика Степана надзвичайно актуальна й сьогодні. Він нагадує, що віра – це внутрішня відповідальність за істину. Його життя вчить поєднувати соціальне служіння і духовну глибину, інтелект і смирення, правду і милосердя. У сучасному світі конфліктів, ідеологічних зіткнень і насильства Степан залишається образом людини, яка не відмовляється від істини, як не відмовляється і від любові до ближнього. Саме тому він – вічний співрозмовник кожної епохи, що шукає сенсу, справедливості й миру.

Церква вшановує пам'ять святого першомученика Степана 27 грудня / 9 січня.

Оповідь про Святого першомученика Степана належить до тих євангельських сюжетів, у яких художня традиція безпосередньо взаємодіє з текстом *Діань апостолів* (Діян. 6–7). Малярство Сходу й Заходу ілюструє подію мучеництва і виробляє візуальну екзегезу через композицію, світло, жести й погляд угору, чим тлумачить біблійні слова про «відкрите небо» та молитву за ворогів.

У візантійській і поствізантійській іконі святий Степан майже ніколи не зображується в момент фізичного насильства. Типовий іконографічний образ: диякон у далматиці, юний, зосереджений, часто з камінцем або пальмовою гілкою як атрибутом му-

Юліус Карольсфельд. Першомученик Степан. 1860 р.

чеництва. Такий підхід відповідає богословській логіці ікони: показати не подію в часі, а прославлену особу у вічності.

Критська школа XVI століття дещо пом'якшує аскетичність візантійського канону, вводячи більшу пластичність і психологічну виразність. В іконах і сюжетних композиціях (зокрема у творах Міхаеля Дамаскіна) вже з'являється сцена каменування, проте вона строго впорядкована: Степан завжди візуально відділений від натовпу й спрямований до неба.

Західне малярство з раннього середньовіччя поступово переходить від символу до оповіді. Фрески базиліки *San Stefano Rotondo* в Римі – одні з перших зразків колективної сцени каменування. Тут постать Степана, зверненого до неба, виразно контрастує з поведінкою натовпу.

У проторенесансі та Ранньому Відродженні з'являються урочисті образи святого, зокрема у творах Джотто. У фресковому циклі Фра Анджеліко (*Cappella Niccolina*) малярство втілює послідовну євангельську розповідь: від дияконського служіння – до страти, де світло й архітектура неначебто відкривають небесну перспективу.

Барокове малярство надає образу Степана максимальної драматичної сили. Особливе місце посідає Рембрандт. У його «*Побитті камінням святого Степана*» (1625) світло зосереджене на внутрішньому стані мученика.

Іконопис Сходу й живопис Заходу по-різному розгортають образ святого першомученика Степана, проте зберігають спільне осердя: протиставлення земного насильства і відкритого неба. В обох традиціях Степан постає не трагічним героєм, а євангельським свідком, у якому мистецтво знаходить мову для проголошення істини, що не знищується камінням.

XXXIII Міжнародний фестиваль колядок, зимових звичаїв та обрядів українців (Сігету Мармаціей, 11 січня 2026 р.)

